

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

ХІІ^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

ІХ заседание, сряда, 4 май 1902 г.

(Отворено въ 2 ч. и 30 м. слѣдъ пладнѣ подъ прѣдседателството на прѣдседателя г. Д. Цанковъ.)

Прѣдседателъ: (Звъни.) Г-нъ секретарь ще прочете имената на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь П. Ковачевъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: М. Балтовъ, Д. Вълчевъ, К. Досевъ, Я. Зауновъ, Г. Згуревъ, М. Каравасилевъ, Х. Мановъ, Скендеръ Бей Махмудовъ, Г. Пеневъ, Н. Рашевъ, С. Савовъ, В. Статковъ, Т. Теодоровъ и М. Хюсейновъ.)

Прѣдседателъ: Отъ 178 души народни прѣдставители отсъствуватъ 14 души. Има законното число народни прѣдставители; слѣдователно, заседанието се отваря и дневниятъ редъ се захваща.

Първиятъ въпросъ отъ дневния редъ е: произтане 4 запитвания отъ Пещерския народенъ прѣдставител г. М. Такевъ къмъ г. г. Министритѣ на Търговията и Земледѣлието и Вътрѣшнитѣ Работи.

Моля г. секретаря да ги прочете.

Секретарь П. Ковачевъ: (Чете.)

„До Господина Министра на Търговията и Земледѣлието.

Запитване

отъ Пещерския народенъ прѣдставител
М. Такевъ.

Съгласно чл. 107 отъ конституцията, моля г. Министра да освѣтли народното прѣдставителство върху слѣдующето:

1) Съ писмо № 84 отъ 28 януарий н. г., Пловдивскиятъ районенъ горски инспекторъ прѣдлага на Пещерския лѣсничей, „прѣдъ видъ многото обстоятелства“ — това е официалната мотивировка — прѣдлага му да уволни нѣколко (5 души)

горски стражари и да ги замѣни съ указанитѣ отъ самия инспекторъ лица — кандидати.

2) Счита ли г. Министърътъ тази мотивировка — „прѣдъ видъ многото обстоятелства“ — за достатъчна и съобразна съ положеніята за горската стража, както и съобразна ли е тази постѣпка на инспектора съ сѣщитѣ положенія?

3) Моля да се укажатъ кои сѣ истинскитѣ мотиви на това уволнение.

Пещерски народенъ прѣдставителъ: М. Такевъ.

До Господина Министра на Вътрѣшнитѣ Работи.

Запитване

отъ Пещерския народенъ прѣдставител
М. Такевъ.

Съгласно чл. 107 отъ конституцията, прави слѣдующето запитване и моля да се отговори на слѣдующитѣ въпроси:

Съ указъ № 46 отъ 5 февруарий н. г. и приказъ № 156 отъ сѣщата дата сѣ разтурени: Пловдивскиятъ градски съвѣтъ и Жрѣбишкиятъ селско общински такъвъ — Пещерска околия — за „лошо и немарливо управление общинскитѣ работи, чрѣзъ което сѣ турили въ опасностъ интереситѣ на общината“.

Прочее, моля да се укажатъ: а) кои сѣ тия дѣйствиа, чрѣзъ които горнитѣ общински съвѣти сѣ турили въ опасностъ „интереситѣ на общинитѣ“, и б) ако тия дѣйствиа сѣ прѣстѣпни и врѣдни за общинскитѣ интереси, далъ ли е разпореждане за отдаванетоъ тия съвѣти подъ сѣдъ.

Пещерски народенъ прѣдставителъ: М. Такевъ.

До Господина Министра на Търговията и Земледелието.

Запитване

отъ Пещерския народенъ прѣдставителъ
М. Такевъ.

Възъ основа чл. 107 отъ конституцията, моля г. Министра на Земледелието и Търговията да освѣтли народното прѣдставителство върху слѣдующето:

Въ писмото № 20.907 отъ 30 ноемврий 1901 г. на Министерството на Търговията и Земледелието до Пловдивския районенъ горски инспекторъ се казва:

„Управляющиятъ интендантството на цивилната листа на Н. Ц. Височество, г. М. Златаровъ, днесъ дохожда въ Министерството на Земледелието и Търговията и помоли, по желанието на Н. Ц. Височество, да му се разрѣши да пусне нѣколко чифта фазани въ Куртово-Конарската държавна гора, съ цѣль за развъждане, като постави за това и нужното число пазачи.

Като имамъ прѣдъ видъ, че по този начинъ подобря ще се запази тази гора, поканвамъ Ви да разрѣшите това пускане и въ споразумѣние съ пазачтъ ще може да прѣдприемете заграждането на тази гора, за да може да се спре всѣкакво ходене изъ нея.

Независимо отъ горното, въ министерството има свѣдѣния, че до самата гора, по разрѣшение на общинското управление, били заселени нѣколко къщи цигани; ще разпоредите, ако тия къщи сж построени въ държавно мѣсто, да се вдигнатъ и да се построятъ колибитъ на друго общинско мѣсто.

Ще дадете при това наставление на държавния горски стражаръ да дава нужното съдѣйствие на пазачитъ, поставени отъ интендантството.

Ще разрѣшите каквито и да сж постройки вътрѣ въ гората, за успѣшното пазене и развъждане на този дивечъ.

Министъръ: А. Людскановъ.“

Вслѣдствие на това разпореждане, интендантството на цивилната листа на Княза е разпоредило да се ограда цѣлата тази държавна гора съ една дваметрова дъсчена ограда, като въ нея е включено маса частни и общински имоти, а именно ниви и пасища, притежавани и владѣяни съ крѣпостни актове, и съ това е отнело възможността на с. Куртово-Конаре да съществува като земледѣлческо село, тъй като никакво мѣсто за папа на селския добитѣкъ, който възлиза на повече отъ 1.000 глави, не е оставено, а така сжщо сж заградени и пѣтищата, които водятъ за водоноя на добитѣка и за частнитъ ниви.

Когато селскиятъ добитѣкъ е билъ изгоненъ отъ оградениятъ пасища, и когато хорскитъ ниви сж били обърнати на харманъ отъ работницитъ по оградата,—тогава общинскиятъ кметъ на селото е отправилъ протести-жалби до Пловдивския прокурорски паркетъ и до Княза, обаче и на двѣтъ тѣзи жалби

е било отговорено съ краснорѣчиво мълчане. Като видѣли, че не могли да намѣрятъ правосъдие и у блюстителитъ на законитъ, селянитъ разтурили една частъ отъ оградата, а именно онази, която е откъмъ частнитъ имъ имоти, за да могатъ свободно да си ги стопанисватъ, както и да пасатъ добитѣка си въ общинскитъ пасища.

Интендантството на цивилната листа на Княза, обаче, като зачело себе за пълненъ ступанинъ и владѣтелъ на държавната гора и самата ограда, конституирало се въ заинтересована страна и отправило слѣдующето заявление до прокурора при Пловдивския окръженъ сѣдъ:

„Заявление отъ интендантството на цивилната листа на Н. Ц. В. Князтъ, М. Златаровъ.

Господинъ Прокуроре,

Съ разрѣшението на Министерството на Търговията и Земледелието, княжеското интендантство започна ограждането съ дъски на държавната гора при с. Куртово-Конаре, Пловдивска околия, съ цѣль да я запази за развъждане на полезенъ дивечъ. Границитъ, дѣто трѣбваше да мине оградата, се посочиха на интендантството отъ държавнитъ горски власти и работитъ, почнати отъ прѣди двѣ седмици насамъ, слѣдваха безпрѣпятствено, когато вчера, на 11 текущия, учителтъ отъ с. Куртово-Конаре, нѣкой си Нинковъ, и кметтъ на сжщото село Поповъ, на чело на една тѣлпа селяни, побудени отъ горнитъ двама, се явили на мѣстото съ бравди, които носили едно червено знаме, и, при викове „долу Княза“ и много други оскѣрбителни думи по адресъ на Н. Ц. Височество Князтъ и правителството, започнали разрушението на оградата и я съсѣкли на нѣколко мѣста на едно протяжение на 200—300 метра, съ което си дѣйствие сж нанесли на интендантството една врѣда отъ около 5.000 л. Освѣнъ това, както Нинковъ, така и Поповъ и нѣкои отъ тѣлпата заплашвали работницитъ и пазачитъ съ убийство, ако продължаватъ оградата. Това ще се докаже, Г-не Прокуроре, отъ работницитъ и единъ полицейски стражаръ, на име Иванъ Минковъ, които се намирали на мѣстото, както и отъ държавния горски стражаръ, натоваренъ съ пазене на гората, когото така сжщо заплашвали съ убийство, понеже посочилъ границитъ на гората.

Считамъ за потрѣбно, Г-не Прокуроре, да Ви обясня, че разрушението на оградата е станало една частъ на държавна мѣстност и на други нѣколко мѣста, дѣто оградата е минала прѣзъ чужди ниви, които се вдаватъ извънредно много въ държавната гора; оградата не можеше да мине безъ тѣзи ниви да не влизатъ въ нея, обаче на притежателитъ на тѣзи ниви е съобщено, че всичкитъ врѣди и загуби ще имъ бѣдатъ щедро заплатени отъ интендантството и нѣкои отъ тѣхъ бѣха дали съгласието си, а други бѣха заявили, че желаятъ да ги продадатъ на интендантството, на които бѣ имъ отговорено, че интендантството е готово веднага да ги откупи, а на притежателитъ на останалитъ ниви,

които ще останат въ оградата и така последната не имъ е нанесла никаква щета, е съобщено, че тѣ сж свободни въ всѣко врѣме да влизатъ въ оградата да си обработватъ имотитѣ така свободно, както и досега, като неограничени.

Като излагамъ горното, моля Ви, Г-не Прокуроре, да разпоредите да се направи потребното въ случая разслѣждане, както и за наказанието на виновнитѣ, орѣдѣно които сж отдѣлна искова молба интендантството ще прѣдяви граждански искъ за врѣди и загуби, а за запазване живота на работницитѣ и служащитѣ, да се изиска отъ заплашителитѣ съответствующата гаранция.

Пловдивъ, 12 февруарий 1902 г.

Съ отлично почитание: М. Златаровъ, интендантъ на Н. Ц. В. Князѣтъ.

Прочее, моля г. Министра да отговори:

а) Счита ли за съвмѣстими конституционната министерска отговорностъ съ изпълнението прѣдаватитѣ чрѣзъ дворцовитѣ слуги княжески заповѣди?

б) Не счита ли той за уронване престижа на министерското крѣсло съ прѣобръщането княжескитѣ желанія, прѣдавани чрѣзъ неговитѣ слуги, въ официални министерски прѣдписания?

в) Не вижда ли сжщитѣ нѣкакво противорѣчие и флагрантно потѣпване чл. 51 на кои сж прѣдоставяне правото на интендантството на Княза да се ползува отъ държавнитѣ имоти, когато горѣцитираниятъ членъ изрично постановява, че „държавнитѣ имоти принадлежатъ на Българското княжество и сж тѣхъ не могатъ да се ползуватъ нито Князѣтъ, нито неговитѣ роднини?“

г) Не счита ли той за узурпиране хорскитѣ имоти съ произволното имъ ограждане отъ интендантството и какви мѣрки мисли да вземе за запазване интереситѣ на това земледѣлческо население?

д) Счита ли той, че това село Куртово-Конаре ще може да сжществува като земледѣлческо село безъ пасища и мера?

е) Какви мѣрки мисли да вземе той за похитената селско-общинска мера на с. Куртово-Конаре, за която общината притежава крѣпостни актове?

ж) Насилственото отчуждение на хорскитѣ имоти, както прѣдлага интендантството, не е ли въ противорѣчие съ чл. 68 на конституцията и закона за принудителното отчуждаване недвижимитѣ имоти?

з) Счита ли г. Министра развѣждането на фазани по-полезна за интереситѣ на държавата, отколкото отглеждането добитѣка въ находищитѣ се въ държавната гора мера и пасища на с. Куртово-Конаре?

До Господина Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи.

„Запитване

отъ Пещерския народенъ прѣдставителъ

М. Такавъ.

Възъ основа чл. 107 отъ конституцията, моля г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи да освѣтли народното прѣдставителство върху слѣдующето:

1. Знае ли той, че Татарпазарджишкиятъ околийски началникъ Кочо Христовичъ, въпрѣки чл. 94 отъ закона за полицията, за кочиашѣ на собствения си файтонъ употреблява подвѣдомственичѣ си полицейски стражари, и ако знае, не мисли ли той, че за това си дѣяние околийскиятъ началникъ заслужава отдаване подѣ сждѣ?

2. По кои причини сж били уволнени отъ Пловдивския окръженъ управителъ слѣдующитѣ полицейски стражари, нѣкои отъ които сж служили по 13—14 години на длъжностъ, и ги е замѣнилъ съ хора неопитни, вземени отъ оралото на нивата и облечени въ полицейска униформа; уволнени сж именно: Фр. Мицковъ, С. Стояновъ, Ив. Христовъ II-й, Ив. Димитровъ, Б. Ивановъ, А. Димитровъ, К. Атанасовъ, А. К. Минчовъ, К. Ивановъ, С. Николовъ, Нешо Ивановъ, П. Димитровъ, Ради Стайковъ, Т. Андрѣевъ, Ив. Г. Рамаповъ, Ст. Петковъ, Т. Димитровъ, А. Недѣлчовъ, Ив. Василевъ, Г. Николовъ, Т. Ангеловъ, Ат. Димитровъ, Н. Т. Пауновъ, К. Минчовъ, Р. Пенковъ, К. Боневъ, К. Илиевъ, Г. Първовъ, К. Димитровъ, В. Милчовъ, Д. Мавродиевъ, Ив. Христовъ, Н. Димитровъ, Ат. Христовъ, К. Ангеловъ, С. Милчевъ, Христо Петровъ, Ат. Христовъ, Ст. Георгиевъ, Ив. Георгиевъ, М. Ивановъ, С. Маневъ, Хр. Б. Табаковъ, Д. Миновъ, В. Трандафиловъ, К. Тодоровъ, Т. Радевъ, Йозо Алексиевъ, Г. Стойновъ, Г. Донковъ, К. Христовъ, Пеню Стояновъ, Никола Дойковъ, Ив. Т. Кумановъ, А. Т. Вожиловъ, В. Константиновъ, Т. Ив. Чакровъ, Ив. Георгиевъ, Хр. Петровъ, Стойно Николовъ, Ст. Гребенаровъ, К. Павловъ, Нико Константиновъ, Б. Младеновъ, Мицко Илиевъ, П. Марковъ, Рангелъ Дойковъ, Митю Павловъ, Ив. Георгиевъ, Ф. Янчевъ, Деянъ Енчовъ, Радю Минковъ, Геню Георгиевъ, Г. Стояновъ, Ст. Г. Гоабочовъ, Г. Константиновъ, К. Смиховъ, Н. Димитровъ, П. Юнаковъ, Г. Здравковъ, Ив. Руменовъ, Зафиръ Атанасовъ, Ан. Д. Исаровъ, М. Тодоровъ, Дроговъ, Грую Кжневъ, Хр. Ракитевчето.

София, 3 май 1902 г.

Прѣдседателъ: На основание чл. 62 отъ правилника, Народното Събрание, слѣдъ като изслуша одного отъ членовѣтъ на правителството, безъ да влиза въ сжщността на запитването, опрѣдѣля деня, въ който ще се разисква запитването.

Министъръ А. Людскановъ: Азъ заявявамъ на почитаемото Народно Събрание, че въ срока ще отговаря. Срокътъ е десетъ дена — ще зависи отъ дебатитѣ на тронната рѣчь.

Прѣдседателъ: Бюрото ще събщи запитванията на надлежнитѣ министри.

Прѣминаваме на втория въпросъ отъ дневния редъ.

Вториятъ въпросъ е: избираме трима народни прѣдставители за членове на комитета „Царь-Освободителъ“.

Н. Лазаровъ: Г-да народни прѣдставители! Като постоянен членъ отъ комитета „Царь-Освободителъ“, вземамъ думата, за да кажа накратко нѣколко думи по този въпросъ. Комитетътъ „Царь-Освободителъ“ се основа въ 1899 г. и то по начинанието на поборнико-опълченската корпорация въ страната. Тогавашното законодателно тѣло — Х-то Обикновено Народно Събрание — отпусна щедра помощ отъ 300.000 л., за да може да постигне цѣльта си тоя комитетъ; а цѣльта на комитета трѣбва да е извѣстна на всички ви, за да не повтарямъ тукъ. Когато Х-то Обикновено Народно Събрание отпусна тази кръгла сума отъ 300.000 л., то единодушно бѣше взело едно рѣшение, щото Народното Събрание да има право да изпрати въ комитета „Царь-Освободителъ“ и свои трима души народни прѣдставители, като се рѣководѣше, види се, отъ идеята, щото тѣзи трима народни прѣдставители да бдятъ за правилното и полезно изразходване на сумата, и съ това да дадатъ по-голямъ тежестъ и подкрѣпа на комитета, за да може да достигне поуспѣшно дѣлото, което прѣслѣдва. XI-то Обикновено Народно Събрание изпрати тоже трима души свои прѣдставители. Азъ мисля, и настоящето Народно Събрание нѣма защо да се лишава отъ това право, и ще трѣбва да изпрати трима души, които да застъпватъ заедно съ членовеѣ на комитета „Царь-Освободителъ“. Мисля, че най-практично ще бжде въ случая, ако опълномошимъ бюроту то да прѣдложи имената на тия народни прѣдставители, а ние да одобримъ избора имъ съ вота си. (Гласове: Прието!)

Е. Начевъ: Менѣ ми се струва, г-да прѣдставители, щомъ дохожда думата до изборъ на лица, по духа на нашия правилникъ трѣбва да пристѣпимъ къмъ избираше по тайно гласоподаване, и азъ прѣдлагамъ това да стане. (Гласове: Нѣма нужда!)

Прѣдседателъ: Народното Събрание го рѣши сега този въпросъ. Другъ пътъ можешъ да го прѣдложишъ. Слѣдъ като се споразумѣхъ съ другаритѣ си, азъ прѣдлагамъ: бившия, пакъ избранъ отъ Народното Събрание въ този комитетъ, г. Венедиктъ Поповъ. (Гласове: Приетъ!) Втори прѣдлагамъ г. Димитъръ Петковъ. (Гласове: Приетъ!)

Д. Петковъ: Азъ благодаря за честта, която ми правите, но ще ви моля да ме освободите отъ тази длъжностъ, защото не ще мога да присѣдствувамъ тамъ.

Прѣдседателъ: Менѣ ми се струва, пакъ и въ правилника е казано, че Народното Събрание, когато назначи на каквато и да е работа единъ народенъ прѣдставителъ, той не може да се откаже. Отъ скромностъ се отказвашъ, но, щепшъ-нешепшъ, ще приемешъ. (Смѣхъ.)

Трети прѣдлагамъ г. Димитъръ К. Поповъ. (Гласове: Приетъ!) И така, Народното Събрание приема г. г. Венедиктъ Поповъ, Димитъръ Петковъ и

Димитъръ К. Поповъ за прѣдставители отъ Народното Събрание въ комитета за паметника на „Царь-Освободителъ“.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателътъ г. Д. К. Поповъ.)

Прѣдседателъ: Д. К. Поповъ: Пристъпиме къмъ дневния редъ: продължение разискванията по проекта за отговоръ на троното слово. Г-нъ Драгиевъ има думата.

Д. Драгиевъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Азъ за пръвъ пътъ имамъ честта да се възкача на тая трибуна. Прѣди всичко, нека да заяви, че азъ дохождамъ тукъ не да ви чета нѣкакъвъ моралъ или да ви продавамъ нѣкакви чалъми, както незаслужено, ми се чини, бидохъ упрекнуть онзи денъ отъ единъ уважаемъ народенъ прѣдставителъ. Не съ тая цѣль дохождамъ азъ тукъ. Азъ съмъ единъ простъ смъртенъ, отъ „отверженитѣ мира сего“, нѣмамъ претенцията нито на нѣкакви заслуги, нито на нѣкаква ученостъ, нито на нѣкакво краснорѣчие, — нѣща, съ които мнозина отъ васъ тукъ присѣдствуващитѣ могатъ основателно да се гордѣятъ. Азъ излизамъ съ едничкото намѣрение да кажа своето скромно мнѣние относително въпроса, който ни занимава, основанъ на правото, което ми дава конституцията, като народенъ прѣдставителъ. Азъ ще се постарая, г-да, да говоря накратко, ще бжде откровенъ и ще ви моля да ме изслушате безъ въѣкакво прѣкъсване. Нѣмамъ желание да оскърбявамъ никого, било отгукъ присѣдствуващитѣ, било когото и да бжде отсъствающъ отгукъ. Прѣди всичко, обаче, азъ ще се старая да не оскърбя нѣкакъ истината, доколкото моятъ простъ умъ я схваща.

Азъ нѣма да говоря тукъ за ония дълги прѣдизборни обиколки, които уважаемитѣ г. г. министри сториха; нѣма да говоря за стотинитѣ разтуряния на общинскитѣ свѣѣти, за нераздаването избираемитѣ карти на много мѣста; нѣма да се спирамъ да говоря за онуй морално влияние, което и министри, и окръжни управители, и началници, и изобщо цѣлата администрация се потруди да упражни надъ българскитѣ избиратели прѣзъ изборното врѣме. Нѣма да се спирамъ върху тия работи, едно, защото по тѣхъ се говори отъ г. г. прѣждеговорившитѣ и, друго, защото, ако се сира да говоря върху тѣхъ, би трѣбвало и азъ съ съжаление да констатирамъ факта, че колкото повече българскиятъ народъ възмъжава въ политическо отношение, толкова, сѣкашъ, не възмъжаватъ съразмѣрно, въ подобно отношение, българскитѣ правителства. (Д. Петковъ: Това е вѣрно!)

Въ прѣдставения проектъ за отговоръ на тронното слово, менѣ ми обръщатъ вниманието два пасажа: вториятъ пасажъ и послѣдниятъ. Азъ ще прочета тия пасажи: (Чете.) „Ваше Царско Височество! Народното прѣдставителство дълбоко съзнава, че държавата ни се намира въ финансови затруд-

нения. Проникнато отъ това съзнание, то ще употреби нужното старание за проучване всички финансови мероприятия, които правителството ще внесе, и ще му даде всичката си подкрепа за прѣмахване прѣчките, които сж спъвали и спъватъ държавата въ правилния ѝ и успѣшенъ вървежъ въ пътя на напредъка. — Това е вториятъ пасажъ. (Чете.) „Ваше Царско Височество! Проникнато отъ съзнанието на дълга къмъ народнитѣ интереси, народното прѣдставителство ще употреби всичкото си старание и грижи за проучване както мероприятията, които правителството ще прѣдстави, тъй също и бюджета за текущата година“.

— Това е послѣдниятъ пасажъ.

Като чета, г-да прѣдставители, този проектъ за отговоръ на тронното слово, менѣ ми се чини, че тукъ се иска да се изтъкнатъ тия нѣща: първо, че има прѣчки, които сж спъвали и спъватъ държавата въ правилния ѝ и успѣшенъ вървежъ въ пътя на напредъка — това едно; второ, като че ли тия прѣчки сж главно въ финансовитѣ затруднения и, трето, че правителството, въ желанието си да прѣмахне тия прѣчки, ще внесе известни мероприятия, които, разбира се, нѣма да бждатъ друго освѣнъ бюджетътъ и заемътъ. Кани се, прочее, народното прѣдставителство, проникнато отъ съзнанието на дълга къмъ народнитѣ интереси, да подкрепи правителството въ тия му мероприятия и, слѣдователно, да прѣмахне финансовитѣ затруднения, а заедно съ това и прѣчките, които сж спъвали и спъватъ държавата въ правилния ѝ и успѣшенъ неинъ вървежъ въ пътя на напредъка.

Наистина, финансови затруднения има; наистина, правителството, па и народното прѣдставителство, па и всѣки отъ насъ тукъ и вънъ въ обществото не може да не признае, че има прѣчки, които сж спъвали и спъватъ държавата въ нейния правилънъ вървежъ въ пътя на напредъка. Обаче, кои сж тия прѣчки? Азъ не мога да се съглася съ това, което се разбира въ тоя проекто-отговоръ — че тия прѣчки сж финансовитѣ затруднения и че като се внесе сега единъ заемъ, който ние да одобримъ и приемемъ, и като разгледаме и приемемъ единъ, може би, уравновѣсенъ бюджетъ, — че финансовитѣ затруднения ще се прѣмахнатъ и че заедно съ това ще се прѣмахнатъ и прѣчките, и отсега натааткъ медъ и масло ще тече въ тази държава. Моятъ простъ умъ не може да ги разбере тъй тия работи. Има финансови затруднения, да, но не сж тѣ главнитѣ прѣчки и нѣма тѣ да се излѣкуватъ съ единъ заемъ, на каквито и да било леки условия сключенъ, или съ нѣкакъвъ уравновѣсенъ или неуравновѣсенъ бюджетъ. Когато на едно дърво листетѣ постепенно и дълго време жълтѣятъ, би трѣбвало да хвърлимъ погледъ върху коренитѣ на това дърво. Когато години слѣдъ години съществуватъ финансови затруднения въ една държава, когато години слѣдъ години се сключватъ заеми и на благоприятни, и на неблагоприятни условия и пакъ финансовитѣ затруд-

нения не изчезватъ, тогава ни се налага длъжността да потърсимъ прѣчките малко по-надълбоко, малко катъ коренитѣ на държавата, а коренятъ на българската държава е българскиятъ народъ. Тамъ азъ ще се опитамъ да потърся тия прѣчки, г-да.

Българската държава е въ затруднение! Защо? Защото българскиятъ народъ е въ затруднение. Българскиятъ народъ пропада или по-добъръ не всички пропадатъ, а става една подѣлба въ народа: едни пропадатъ, други се въздигатъ. Отъ четвъртъ вѣкъ насамъ тая подѣлба постепенно постепенно върви, и днесъ е вземала голѣми размѣри. На двѣ части се дѣли българскиятъ народъ. Не сж това дѣлби по нарицало, не е това дѣленето партийно, дѣленето на народняци, на стамболисти, на каравелисти, на радослависти — друга подѣлба става въ българския народъ. Насъ, г-да, ни обвиняватъ, че, будто-би, ние желаемъ нѣкаква подѣлба, че ние ужъ сме създали тая подѣлба. Не; други я създадохъ, а ние я само констатираме. Каква е тая подѣлба, впрочемъ? Тя е тая, повтарямъ: едни пропадатъ, други се въздигатъ. Въздига се прѣдприемачеството у насъ, въздига се и богатѣ адвокатството у насъ, въздига се лихвоимството у насъ, въздига се и богатѣ чиновничеството у насъ, въздига се и богатѣ офицерството у насъ, въздига се и богатѣ пенсионерството у насъ, въздига се и богатѣ всичко онова, което е малко по-близо около държавната трапеца. А народътъ, работниятъ народъ запада: отпада занаятчийството, отпада особено земледѣлческото население. Истина ли то пропада? Който не върва въ това, г-да, нека се допита до лихваритѣ, нека поразгърне регистритѣ на земледѣлскитѣ каси, нека се опита да прѣсмѣтне дълговетѣ, особено на земледѣлското население, нека по-прѣгледа четвъртата страница, па и третата, често пати и втората, на провинциалнитѣ вѣстници, нека по-прѣгледа притурките за обявления на „Държавенъ Вѣстникъ“, нека се повзрѣ малко въ живота, и да види онуй грамадно обезземенение, което става всрѣдъ нашето земледѣлско население. Отъ какво пропада туй население? Не ще съмнѣние, че има, г-да, и други причини. Не ще съмнѣние, че върху пропадъка на населението има влиянието и на нѣкаква тъй наречена външна конкуренция, има влиянието и на редъ безплодни години. Ала не е всичко това. Има причини чисто вътрѣшни, споредъ мене, много по-сжществени. Разни хора, обаче, разнотѣлкуватъ тоя пропадъкъ на населението. Отъ лѣнностъ, казватъ едни, пропада българското население. Истина ли е, че пропада отъ лѣнностъ? Не. Може да има известенъ процентъ на пропадъкъ и отъ тоя порокъ, обаче пропадането е толкова голѣмо, че не може да се отладе всичко на лѣнностъ. Българскиятъ земледѣлецъ и сега, както и прѣди, лѣтъ, самъ той, жена, дѣца, добитѣкъ, върви на работа отъ заранъ до късна вечеръ. Не ще да е отъ лѣнностъ, споредъ мене. Отъ пиянство ли? Може да има известенъ процентъ пропадане отъ

тоя порокъ. Обаче, не може само съ това да се обясни то. Отъ развратъ ли? Не. За добра честъ, тамъ, изъ провинцията, нѣма ония увеселителни заведения, които се срѣщатъ тѣй начесто изъ нѣкои и други центрове. Отъ партизанство ли? Надали ще бѣде и отъ партизанство, защото, ако да пропадеше българското население, българскиятъ работенъ народъ отъ партизанство, би трѣбвало прѣди всичко София най-напрѣдъ да пропадне, защото тукъ сж най-голѣмитѣ партизани. Отъ промѣна въ живота ли? Защото нѣкои казватъ, че си е промѣнило живота нашето население. Надали ще бѣде истина. Туй население, г-да, днесъ-заднесъ се храни пакъ съ сжщата оная храна, съ която се е хранилъ и по-напрѣдъ; то носи пакъ сжщитѣ ония облѣкла, каквито е носило прѣди; живѣе въ такива жилища, въ каквито е живѣло по-прѣди. Обиколѣте Плѣвенско, Никополско и вие ще видите, че земеделѣското население отъ четвъртъ вѣкъ насамъ не е сварило да излѣзе отъ ония тъмни подземия, въ които го е сварило Освобождението. Има други спънки, споредъ мене, за тоя пропадѣкъ, г-да. Азъ ще да се опитамъ да посоча накратко нѣкои отъ тѣхъ поне. Прѣди всичко, за да би напрѣдвалъ, г-да, народниятъ поминѣкъ, би трѣбвало да има извѣстни условия за туй напрѣждане, между които едни сж тия: първо, лицата, които се занимаватъ съ тоя поминѣкъ, да иматъ нужното умѣние, нужната вѣщина, да бждатъ колко-годѣ по-просвѣтени, за да могатъ да слѣдятъ научнитѣ открития и да се ползватъ чрѣзъ тѣхното приложение въ своя поминѣкъ. Би трѣбвало още други условия: капиталъ и добръ уреденъ кредитъ; би трѣбвало данѣцитѣ да не бждатъ съсипателни, да бждатъ справедливо разпрѣдѣлени; би трѣбвало да има добъръ редъ, добра управа въ държавата. Ето тия условия, именно, споредъ моето скромно мнѣние, сж условията, които малко или много сж липсвали въ насъ и липсването на тия условия сж едни отъ причинитѣ, за да бѣде нашето население въ днешното положение.

На първо мѣсто, споредъ мене, стои въпросътъ за училищната наредба. Извѣстно ви е, г-да прѣдставители, че слѣдъ Освобождението, като имаше нужда да се турятъ за държавни служители хора будни, и като нѣмахме достатъчно такива хора, ние бѣхме принудени да вземемъ отъ занаятитѣ, отъ търговията, отъ училището, тѣй да се каже, по-интелигентната частъ на народа и да я поставимъ да се занимава съ управлението на държавата. Лиши се, още на първо врѣме, народътъ отъ интелигентни сили. И като не достигаха подобни сили да удовлетворятъ нуждата отъ добри държавни служители, създадоха се тогазъ и у насъ училища, които своевременно да извадятъ хора подготвени, за да поематъ по-достойно браздитѣ на нашето управление. Е добръ, тая училищна система, която бѣше необходима тогазъ, ето четвъртъ вѣкъ стои непромѣнена. Тая система, обаче, не може друго да извади, освѣнъ чиновници; нашитѣ училища отъ

четвъртъ вѣкъ насамъ, и мжжки и женски, сж фабрики за чиновници, г-да. Наистина, учени хора излизатъ, правимъ имъ смѣтка: тази година толкозъ свършватъ отъ туй училище, друга година отъ онуй, но за кждѣ ги готви това училище, ние тази смѣтка не правимъ. То не ги готвѣше за практическия животъ, а ги готви само за държавни служители, готвѣше ги за държавната трапеза. Недостатѣцитѣ на тая наша училищна система, г-да, сж добръ извѣстни всѣкому. Нашата училищна система развива умственитѣ сили на младежъта, малко влияние указва върху облагородяването на сърцето, върху създаването на характеръ — нека признаемъ тая горчива истина — и почти нищо не може да стори, да подготви ржцѣтъ и за тѣлесенъ трудъ, за едно самостоятелно изкарване прѣхраната въ тоя животъ. Ето тамъ е една отъ главнитѣ спънки, споредъ мене, задѣто нашитѣ народни и държавни работи куцатъ. Ние имаме десетки хиляди дѣвици и момчета, свършили нашитѣ училища тукъ, свършили и въ странство, но не отиватъ тѣ въ занаятитѣ, не отиватъ тѣ въ земеделѣието, малцина отиватъ въ търговията, а почти всички се въртятъ около друго едно нѣщо — държавната трапеза. Българскитѣ синове, които учатъ всѣкакви науки въ училищата — нека да кажа, че азъ не мога да бѣда противъ тия науки — тия наши синове, г-да, сж неподготвени за въ практическия животъ. Българскитѣ дѣвици свършватъ тия или ония курсове, тия или ония гимназии, и когато ги повика животътъ да встѣпятъ въ него, указва се, че много отъ тия бждѣщи майки, стопанки, не знаятъ да замѣсятъ хлѣбъ, не знаятъ да завъртятъ врѣтено, (Ржкоплѣскания.) не знаятъ да сготвятъ гозба, а знаятъ, впрочемъ, други работи: знаятъ да танцуватъ, да изкалечватъ тѣлото си (Ржкоплѣскания. Смѣхъ.) съ разни корсети, знаятъ да танцуватъ, да се риздятъ, по най-последната мода. Г-да, печално е за нашитѣ младежи туй положение, що нашата училищна наредба създава. Оня день единъ уважаемъ народенъ прѣдставителъ отъ дѣснищата ми съобщи тукъ, въ коридоритѣ, тоя грозенъ фактъ: хора, казва, отъ нашето Висше училище подлагатъ ржка за 45 л. да ги назначимъ тукъ служащи въ Народното Събрание! (П. Вжжаровъ: Студенти сж? — Н. Габровски: Заключение то какво е?) Ще го чуете. — Защо е това, г-да? Крива ли е тая младежъ? Не, не е крива. Не е крива тя, защото има друго нѣщо, което я тласка въ тоя гибеленъ пътъ: това е училищната наредба, която ние създадохме и която въ нашето партизанско ослѣпление не се сѣтихме наврѣме да промѣнимъ; това е оня мракъ, оная мизерия тамъ, въ обществото, що тласка младежъта насамъ, и тая свѣщъ, тия блага, които Камарата е насложила на държавната трапеза. Ние сме, прочее, виновнитѣ; ние сме, които сме създали тия три причини: кривата училищна наредба, мизерията въ обществото и тая лампица, що блѣщи на държавната трапеза. Ние сме виновни и грѣхътъ е нашъ. Споредъ мене, прочее, една

отъ същественитѣ прѣчки, задѣто нашиятъ народъ не е напредналъ и задѣто нашиятъ държавни работи купатъ, това е кривата, недобрата наша училищна наредба.

Друга спънка за правилния вървежъ на държавнитѣ и народнитѣ работи се явява неуредениятъ кредитъ у насъ. Вчера единъ отъ г. г. говорителитѣ зачекна тоя въпросъ и нѣма защо, азъ особено, да се спирамъ на него. Ще кажа само една-двѣ думи. Слѣдъ Освобождението, нашето население се нуждаеше отъ имотъ. Криво ли е то, че искаше да купи нивитѣ на турцитѣ, които се, изселваха? Ни най-малко не можемъ да го обвинимъ. Нѣмаше, обаче, нужнитѣ капитали на разположение, нѣмаше добръ уреденъ кредитъ. Берекетъ версинъ на Митхадъ Паша, че бѣше устроилъ на врѣмето земледѣлчески каси — помогнаха донѣдѣ; обаче, нуждитѣ не можаха да се удовлетворятъ. Редъ години се минаха, четвъртъкъ вѣкъ се минава и въпросътъ за добръ уреденъ, евтинъ и лесно достъпенъ кредитъ на населението стои въпросъ откритъ, въпросъ неразрѣшенъ. Отъ туй мъгливо врѣме, отъ тая мѣтна вода се възползуваха извѣстни хора, появи се лихварство, обърна се на лихонимство, почнаха се лихви не 10%, не 20%, не 50%, а на 50 сто, на 50 двѣста, и купуваше клетото население имоти съ надежда да ги изплати. Трудѣше се денонощно, дохождаше харманъ, даваше мило за драго дано се отплати, но туй наплащане не наставаше: дългове, платени и веднажъ, и дважъ, и петъ пѣти, на много мѣста има да се взематъ пакъ въ двойно и тройно количество. Създаде се по едно врѣме едно малко законче за лихонимството само за кждѣ Варненския край, за кждѣ черноморския край, като че ли другдѣ бѣше медъ и масло. Нищо не се стори по тоя въпросъ досега отъ нашата Камара, отъ нашето правителство и отъ нашиятъ партии. Всички оплакваме нашия народъ, оплакваме го и искаме да му помогнемъ, ама се нѣкакъ да поемемъ властта, че тогава да му помогнемъ; извънъ властта канимъ се да сторимъ нѣщо, а пъкъ на власт, не само че не сме му помогнали, ами сме създали въ търговския законъ членове, които убиватъ и самостоятелността, самопомагането, частното прѣдначинание въ бѣдното население — такива тежки гаранции сѣ прѣдвидени въ търговския законъ за управителнитѣ съвѣти на сдружаванията, щото нито едно не може да пекне. Разбира се, че туй е твърдѣ полезно за ония хора, за които туй мѣтно, туй мъгливо врѣме трѣбваше. Който е ималъ случай, г-да — а вървамъ, че твърдѣ малцина отъ васъ не сѣ имали тозъ случай — да посѣти едни наши учрѣждения, тѣ нареченитѣ приставства, той ще да е забѣлѣжилъ, че това мѣсто не може да носи друго име, освѣнъ, както го наричатъ татѣкъ нѣкъдѣ по насъ, „касагъ-каля“ — съ други думи би трѣбовало да се нарѣче „крѣвно мѣсто“. Тамъ се обезцѣняватъ главно нивата, лозето, къщата на даноплатеца; тамъ се продаватъ нивитѣ по 60 ст. декарътъ, купени по 20 и 30 л., и то, подъ булото на закона, чрѣзъ

едни машинации, които сѣ извѣстни на компаниитѣ около тия приставства и които вървамъ да сѣ извѣстни и на мнозина г. г. правовѣди, които сѣ имали случай да наминатъ край тия мѣста. А какъ се оправдава лихонимството у насъ? Беджермекъ, казватъ; беджердисвалъ се човѣкътъ. Азъ нѣма да говоря засега, г-да, за този беджермекъ, за тая безбожна експлоатация, защото се надѣвамъ да ми се падне случай другъ пѣтъ да кажа нѣщо. Прочее, друга една спънка за правилния вървежъ на нашиятъ народни, държавни работи се явява и неуредениятъ кредитъ на занаятчийството, на земледѣлчеството, на работното население.

Като друга спънка още за правилния вървежъ на нашиятъ работи въ моитѣ очи сѣ и тежкитѣ държавни разноси. Ние имамъ, г-да, единъ чиновнически персоналъ и една войска, които, по разноситѣ що струватъ, далеко не отговарятъ на платежната способностъ на българина. Вие чухте вчера да се говори, какъ се назначава въ чиновници отъ „нашата партия“, само да имъ се намѣри мѣсто. И това немѣ сега става севте! Тѣй е ставало отъ 14 вѣкъ насамъ. Създавали сѣ се служби за наши хора — затуй и държавната трапеза се е толкова много разширичила.

Не малка спънка сѣ и данѣцитѣ. Нѣма, разбира се, ние да проповѣдваме, нито тукъ, нито другдѣ, че ще дойде врѣме да се управлява държавата безъ данѣци, както нѣкои упрекаватъ нашиятъ другари; но ние сме казвали другдѣ, ще го кажемъ и тукъ, че данѣцитѣ въ българската държава не сѣ справедливо разпрѣдѣлени. Говори се по това — нѣма да го повтарямъ.

Не по-малка спънка, г-да, за правилния вървежъ на нашиятъ работи сѣ и грамадитѣ възнаграждения на служащитѣ, тѣй наречената стѣрвъ, що примамва всички интелигентно да се намѣсти, съ каквито и да било срѣдства, на държавната трапеза. Извѣстно е, какво получава българскиятъ търговецъ, българскиятъ занаятчия, българскиятъ земледѣлецъ и, изобищо, какъ се възнагражда физическиятъ трудъ у насъ. Това е всѣкому добръ извѣстно. Съ какви разноси е прѣминавала една българска челядъ напредъ, съ какви прѣминава сега — това се знае. Ала на врѣмето не се прѣдвидѣ нѣщо скромно за държавнитѣ служители, не се прѣдвидѣ нѣщо стразмѣрно съ платежната способностъ на народа, ами взехме та сложихме въ бѣдната българска държава една едвали не френска или каквато щете я наречете държавна трапеза. Върѣдъ мрачната оскудия въ обществото запашихме на държавната трапеза една електрическа лампа. И какво стана? Видна е сѣтнината.

Говоря, г-да, за заплатитѣ. Вие ги знаете доколко сѣ тѣ високи. На и само да сѣ заплатитѣ, ами и редъ други прибавки: пѣтни и дневни на километъръ, на всѣкому споредъ халата: одному 60 ст., другиму 80, а на по-големитѣ по 1 л. и 20 ст. Туй е само пѣтни, а пъкъ дневни — тѣ пъкъ друга работа. Оня денъ единъ уважаемъ народенъ прѣд-

ставителъ изповѣда истината, че нашитѣ уважаеми г. г. министри — не искаме да хвърляме никакъвъ упрекъ върху лицата, които стоятъ тукъ, но изобщо българскитѣ министри, казвагъ, — когато пжтвали по странство, вѣнъ отъ министерската заплата, вѣнъ отъ пжтнитѣ пари, получавали и нѣкаква твърдѣ нищожна, твърдѣ скромна сума отъ по 200, 300, 400 л. на день. (Оживление.) Когато пжтвали изъ България — по 15 л. на день, освѣнъ пжтнитѣ и освѣнъ заплатата. Дѣ по-много?

Вѣнъ отъ това, г-да, създаде се и институтътъ на пенсиитѣ. Нѣмамъ нищо противъ пенсиитѣ инвалидни, но не може да го побере моя простъ умъ, както не може да го побере умътъ и на нашия татъкъ простъ селянинъ, какъ така, Боже мой, 15 години наредъ да получаващъ тлѣсто възнаграждение и слѣдъ туй, докато си живъ, макаръ че ти държатъ ржцѣтъ и краката, макаръ даже да не бждешъ още и жененъ, да бждешъ още младъ и зеленъ ергенинъ, да се пенсионирашъ?! Туй е тунейство, г-да! Тѣй гледаме ние на тоя въпросъ. Ето, прочее, стървѣта! И да бѣше само тая злина, да бѣше само тая материална злина! Не. Ти има и своитѣ други печални послѣдствия. Появи се нѣщо друго, появи се партизанската чума въ България (Н. Цановъ: Това е изказано въ органа на Рача Петровъ!) Не сме се разбрали, г-нъ Цановъ, зарадъ туй добръ би било да не бързате. Не казвамъ, че ще се разберемъ днесъ, но нѣкой денъ прѣдполагамъ да се разберемъ; затуй, моля, да не бързате.

На какво е рожба, г-да, партизанската язва въ България? Тя е рожба, споредъ моето скромно мнѣние, на всички горѣ-долу тия сѣпки, които се опитахъ да посоча; ти е рожба на нашата училищна наредба, на не добръ уредения кредитъ, на несправедливата данъчна наредба, на стървѣта, на разкошната държавна трапеза, плюсъ и кражбитѣ, злоупотребленията, които често пжти ставатъ около тая трапеза, и още едно нѣщо — поради ненаказуемостта на тия кражби. И какво излѣзе отъ всичко това въ продължение на 25 години? Понеже интеллигентнитѣ сили не добиваха подготовка отъ училищата за въ занаятитѣ, за търговията, за земледѣлието; понеже не бѣше уреденъ кредитътъ на работното население; понеже имаше мизерия въ народа, а на държавната трапеза блага, — училищната младежъ бързаше да свѣрши и още отъ училищния столъ мечтаеше каква служба да заемъ. Така е било прѣди, така е още и сега. И набраха се много хора около тая трапеза, и поразшири се тя, обаче мѣстата пакъ не достигаха и, да ме прощавате, стана тогава опова, което става въ кошара на пчедитѣ: стана едно роение, навѣдиха се нашитѣ партии и станаха 2, 3, 5, и сега 8 ли сж, какво сж? (Смѣхъ.) Почна се тогазъ една борба между партиитѣ, създаде се партизанската язва въ България. Колкото повече партиитѣ ставаха, толкова повече ожесточена ставаше борбата, защото колко повече сж партиитѣ, толко по-бавно ще дойде

редътъ на партията, толкова по-много ще бждатъ гладнитѣ години; слѣдователно, жестокостта да се завземе властта ставаше по-голѣма.

Партизанството, г-да, у насъ е имало и има три цѣли. Впрочемъ, нека да кажа една дума за обяснение, г-да, която пропуснахъ да кажа. (Нѣ кой отъ прѣдставителитѣ: Кажѣ я!) Нека никой да не изтължува моитѣ думи, че азъ отричамъ, че има хора добри, че има и искрени патриоти, добри родолюбци въ редовитѣ на всичкитѣ тия партии. Тая истина, признавамъ, не мога да я не призная, а ти се признава и отъ всички. Врѣмената, обаче, бѣха такива, тѣй се стекоха обстоятелствата, наредбата наша бѣше такава, че една развала се появи. Добритѣ тия личности, като не туриха съ врѣме необходимата прѣграда, не можеха да въдворятъ и нужната нравствена дисциплина, тѣй да кажа, и развалата се появи. И нѣмаме вече ние партии, въ строгия смисълъ на думата, на начала нѣбавни, а се появи това, което, споредъ мене, е партизанска чума въ България. И зададе си партизанството тия три цѣли: първо, да дойде на властъ; второ, да се закрѣпи на тая властъ и, трето, да се охрани колкото е възможно по-скоро и колкото е възможно по-добръ. И какво виждаме ние да върши българското партизанство за постигане на тия три цѣли? (Г. Кирковъ: Има и четвъртото — да избѣгаме и закриемъ слѣдитѣ!) Вѣрно е. — Ние го виждаме да не избира срѣдствата, г-да, за постигане на тия си цѣли. За да дойде партизанството до сладката, блага властъ, то правѣше всевъзможни унижения прѣдъ по-силнитѣ — направо да го кажа — прѣдъ Двореца, а спрѣмо народа — пушаше лѣжки каквито можеше. Докопаше ли веднажъ властта, българското партизанство се стремѣше, доколкото е възможно, да поосигури тая властъ. Зарадъ туй какво прави то? А то е почти едно и сжщо отначало и досега. Може би да има нѣкаква разлика въ градуситѣ, но сжщността е почти една. Какво правѣше, казвамъ, нашето партизанство, за да се закрѣпи на властъ? Нищо ли веднажъ властта, то ще гледа да се организира добръ и въ тая негова организация става едно смѣшене на властитѣ: министърътъ — отъ нашата партия, управителътъ — отъ нашата партия, началникътъ — отъ нашата партия, стражаритѣ — отъ нашата партия, че и сждинитѣ, г-да, поисквахме често пжти да бждатъ отъ нашата партия; че и учителитѣ често пжти ги искаме да бждатъ отъ нашата партия. За кметствата не ще и дума; тѣ трѣбва да бждатъ отъ нашата партия, и заради туй почва се тогазъ едно разтурване на кметства — кои колко сж разтурили, ние ги добръ знаете. Вчера г. Такевъ ли бѣше, кой бѣше, посочи за днешнитѣ разтурвания. Ако разгърнемъ дневницитѣ отъ бившитѣ Народни Събрания, ще намѣримъ отъ по-прѣжни години, при едикое си партизанско управление, кой колко е разтуритѣ. Можемъ да намѣримъ тия работи и въ вѣстникитѣ; единъ за други сме свидѣтели и не може да се скрие истината — свидѣтелствуваме си и до-

сега за тия работи. А въ всякой градъ покрай тия работи трѣбва да има и нѣщо като стѣлбъ, здравъ чиякъ, който да е върно око и ухо на по-големитѣ голѣмци. И по внушението на тия стѣлпове почва се настаняването на „наши“, прѣмѣстването и уволняването на други неблагонадежни чиновници; зимѣ и лѣтѣ — не се гледа врѣмето — разкарватъ се тѣ отъ единия край на България на другия сѣ за въ интереса на службата, а пъкъ то — празна мазна, въ интереса на партията! И колко нещастни чиновници сѣ разсипани, колко отъ тѣхъ сѣ оставили по пкти коститѣ на свои дребни дѣца, колко майки сѣ разплакани, вслѣдствие на тая партизанска язва! (Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Що плачешъ за чиновникитѣ — тѣ взиматъ пенсия! Не бой се!) Азъ не съмъ противъ чиновничеството, г-нѣ министри! — Въ всяко едно управление — нѣма нужда да го казвамъ — знае се, въ Пловдивъ кой ще бѣде стѣлбъ при туй управление, въ София кой ще бѣде, въ Стара-Загора кой ще бѣде, въ Плевенъ кой ще бѣде; навсѣкѣдѣ мръжа-ортаклькъ, навсѣкѣдѣ въ държавата отъ четвъртъкъ вѣкъ насамъ, отъ по-напрѣдъ по-малко и колкото течеше врѣмето, толкозъ повече се усиляваше тая развала.

За да се закрѣпи българското партизанство на властъ, то трѣбва още да се съдобие съ едно нѣщо необходимо, то трѣбваше да се съдобие съ едно болшинство тукъ, на тия столове. Заради туй, то си отваряше добръ очитѣ въ изборитѣ; шайкиитѣ му идѣха на помощъ, то си ги създаваше; елементитѣ за тия шайки никнѣха бързо. Покойникитѣ Кънчовъ, ако се не лъжа, бѣше призналъ истината, че правителствата у насъ често пкти си служатъ съ тия шайки. И правѣха се така избори, дори и до днесъ — довежда се едно послушно болшинство тукъ. И какво да кажемъ, г-да? Редъ години тая народна трибуна е искано и настоявано да бѣде подвластна на тая по-долна, министерска маса. И рѣдки сѣ случаетѣ — съ скръбъ трѣбва да го кажемъ — когато тази трибуна е наддѣлявала надъ исканията на оная маса. Сѣ повече туй се слуша: да не паднемъ отъ властъ. За да не паднемъ отъ властъ, какви не работи сѣ се вършили — заплашвания, декларации и тѣмъ подобни. Поосигури ли се българското партизанство на властъ, тогава то гледа да се поохрани своевременно и въ това си стремление да се поохрани то отваря общинскитѣ каси, окръжнитѣ каси, на побърква по-нѣкога и въ държавната каса, въ името на закона, подъ разни прѣдлози. Азъ нѣма да бѣда голословенъ; ако искате, да ви посоча нѣкои факти. (Нѣкои отъ лѣвицата: Кажете!) За да се охрани, г-да прѣдставители, българското партизанство, веднажъ дошло на властъ, намирали сѣ се стѣлпове, които не сѣ се свѣрили да правятъ разни ходатайства за бламиране на тия или ония кметства; въ всяко врѣме ги е имало, по всички мѣста ги е имало. (Н. Поповъ: Нѣкои примѣри кажете!) Сѣ заради тѣзи охранвания сѣ се покро-

вителствували и злоупотрѣбителитѣ общински кметове: редъ години смѣтки непрѣгледани; отиватъ въ окръжнитѣ постоянни комисии смѣткитѣ на кметствата; ужъ пращатъ ревизори да провѣрятъ смѣткитѣ, установи се, че този кметъ дължи 2.000 л., че другъ дължалъ 3.000 л., че трети 5.000 л., ала прави се, струва се въ постоянната комисия, най-накрая общинскитѣ кметъ правъ като свѣщъ. Въ окръжнитѣ каси мишкитѣ хоро играятъ. Окръжнитѣ свѣсти, окръжнитѣ комисии сѣ потънали до шия въ дългове. Пктища, обаче, шосета окръжнии или общински, да рѣчешъ, нѣма направени; други нѣкакви постройки има, разбира се, колкото да се уформи изчезването на стотини хиляди лева, но тѣ сѣ твърдѣ недостатъчни, за да не ни пакаратъ да се съмнѣваме, че и тукъ партизанството бърза за своето охранване. Партизанството бърка и тукъ, и навсѣкѣдѣ; подъ видъ на безусловни фондове, години наредъ партизанството туря въ кесията си, за да има сетѣ за гладни години. Партизанството бърза да строи желѣзници и пристанища, взима участие въ търговетѣ, ходатайствува за утвърждението имъ; партизанството, г-да, въвежда десетъци за охранване на партията, купува вагони, вапцува ги и ги прѣвапцува; партизанството сключва редъ години заеми, залага България, опропастява българския народъ! И, за съжаление, когато този народъ, дотегнало му вече отъ тежкия кръстъ на живота, разочарованъ нѣкакъ отъ българската партизанска управия, рѣче да се събере да каже думата си, като върховенъ господаръ ужъ въ тая страна, тогава българското партизанство забранява тия събрания, забранява митингитѣ, обивава военни положения, създава Тръстеникъ и Дуранъ-кулакъ. И само това ли е? Не. Българското партизанство има много грѣхове и мажно могатъ се изброи въ една късичка рѣчи, особено когато човѣкъ прѣвъ пѣтъ се качи на това мѣсто. Партизанството, г-да, е създадо кървави страници въ нашата нова политическа история. И какво излѣзе слѣдъ всичко туй? Какво имаме въ резултатъ? Неутѣшителенъ е този резултатъ, г-да! Ние имаме днесъ една подѣлба въ българския народъ: отъ една страна едно работно население оглозгано, обезземлено, почти съсипано, което, при първа срѣща съ едно неплодородие, е принудено да се храни съ жѣлѣдъ. Ние имаме едно население, което се чувствува робъ и въ новата българска държава и което е петимно да види оная свобода, ония блага, за които легнаха прѣждеврѣменно въ студения гробъ редъ революционери, редъ апостоли за тая свобода. Има свобода българска, има блага въ тая държава, но едно малцинство се ползува съ тѣхъ. И здраво ги пази то, замишлява даже да си ги запази непо-кѣтнати, замишлява да се поосигури добръ. И ние чуваме да се пѣятъ нѣкакви реформи ужъ по подобие на тия, които иска народътъ; чуваме отъ разни мѣста на партията да се говори нѣщо, като че ли сенатъ трѣбвало въ тая държава, нѣщо като че ли този народъ не билъ подготвенъ за

политическа свобода. Българският народ е готовъ, г-да, за тая свобода, но българският правителства отъ четвъртъ вѣкъ сѣ му я узурпирала, не сѣ го оставили свободенъ. И днесъ ние можемъ да се гордѣемъ съ единъ напѣдъкъ, само че имаме едно болѣрско съсловие, наистина още въ своя зародишъ, още неукрѣпнало, но достатъчно проявлено. Това болѣрство, което турскиятъ сатхър бѣше прѣмахналъ отъ българската снага прѣди 500 години, нашата ужъ свободна управя за 25 години го създаде. Имамъ туй болѣрство, г-да! Нека да го не скриваме. Поразходѣте се изъ провинцията, изъ мрътвата, невѣжествената тая провинция, вижте тамъ мизерията, вижте тамъ ония подземия, въ които живѣе населението, вижте и неговитѣ дрипи, вслушайте се въ неговия писъкъ; поразходѣте се малко изъ великолѣпната и блѣскава София, разходѣте се и въ други по-първи центрове, поогледайте се въ живота, и вие ще видите и туй болѣрство и вие ще видите и тия роби и въ новата свободна наша държава. Вие ще видите туй болѣрство, освободено отъ тежестта на давиннитѣ, прави си оглушки нѣкакви, мжчи се да смотолѣви работата, създава за себе си привилегии нѣкакви; ще видите една частъ отъ туй болѣрство да се сѣди съ особени сѣдилища, да си прави отдѣлно своитѣ събрания, да издава прикази, да се не мѣси съ мужицитѣ. Ще видите често въ двороветѣ на това болѣрство синоветѣ на роба-земледѣлецъ, на роба-занаятчия, изпратени да изпѣлнятъ свой дългъ къмъ отечеството, ще ги видите да бършатъ целеначета — бѣдѣщи болѣри — да минѣтъ паници, да носятъ, намѣсто пушка на гърба си, нѣкоя връзка слѣдъ госпожата, провизии за прѣзъ деия. (Ржкоплѣскапе отъ земледѣлцитѣ.) Ще видите една частъ отъ това болѣрство да пжтува съ особени привилегии по желѣзницитѣ, наполовина, макаръ и да получава тлѣсто възнаграждение. Ще видите туй болѣрство да се сдобива съ привилегии да има свои училища отдѣлни, па даже онзи денъ имамъ случай да се науча, че българското болѣрство, центърътъ на което е тукъ, въ София, отдѣлно се събирало молитва Богу да възнася; въ столицата тукъ двѣ черкови има, двѣ служби се служатъ — едната за проститѣ смѣртни, другата за по-други хора. (Смѣхъ.)

Кой е виновенъ, г-да, за всичко това? Или, по-добрѣ, по-напѣдъ да запитамъ: добро ли е туй положение? Не ще съмнѣние, че за едни е прѣвъзходно, обаче за мнозинството не е добро. И щомъ за мнозинството не е добро, нека да се не лѣжемъ, че колкото и да е за насъ добро, ще можемъ го поосигурн. Хубава наредба е тая наредба за нѣкои, ама не може да бѣде тѣ дълготрайна; да, не може да бѣде трайна днесъ, както не е могла да бѣде нѣкога дълготрайна въ Римъ, както не е могла да бѣде дълготрайна у насъ изпърво, както не е била дълготрайна и другадѣ. Тя създава, между другото, една вражда между угнетения народъ и между хората на държавата,

тъй да се каже, между правителството. А тая вражда, туй несъгласие е една отъ най-голѣмитѣ прѣчки за народното прѣуслѣване. Тая вражда трѣбва да прѣстане. На това нѣщо лѣкъ трѣбва да се намѣри.

Но за да дойдатъ работитѣ до това положение кой е виновникътъ? Едни сѣ наклонни да обвиняватъ българскиятъ князе, други сѣ наклонни да обвиняватъ българския народъ въ неподготвеностъ. Може да има вина въ нѣкои отношения и тукъ, и тамъ; най-голѣмата вина, обаче, е въ нашитѣ първенци, въ нашитѣ държавни мжже. Не малкъ дѣлъ отъ тази вина се пада и на нашитѣ Народни Събрания, които отъ четвъртъ вѣкъ засѣдаватъ тукъ. Тѣхната най-голѣма вина е била въ туй, че тѣ сѣ слушали, както казахъ и по-прѣди, и когато трѣбва, и когато не трѣбва, тая министерска маса, и сѣ държали тая трибуна подвластна на тая маса, когато тя трѣбва да бѣде малко по-височко, не само нагледъ, ами и на дѣло, както се показва височка миналата година.

Г-да! Не искамъ да ви отегчавамъ повече. Бихъ се спрѣлъ инакъ и на другъ единъ въпросъ, именно въпроса, който тамъ загатна уважаемиятъ прѣдставителъ г. Кирковъ, именно дѣто тая маса нарежда хората по тия столове. Впрочемъ, ще имаме случай другъ пжтъ да поговоримъ по него.

За да се излѣзе, г-да, отъ туй безизходно положение, споредъ моето скромно мнѣние, не е достатъчно ние да прѣмахнемъ финансовитѣ затруднения, като масуваме единъ уравновѣсенъ бюджетъ и като приемемъ единъ заемъ безъ монополъ, или нѣщо въ подобие на монополъ. Искане се друго нѣщо, иска се тлѣкъ радикаленъ, искатъ се реформи въ тая страна, г-да! Какви трѣбва да бѣдатъ тия реформи — на тия столове стоятъ лица доста просвѣтени, за да могатъ да направятъ възможното, да се постави началото на тия реформи. По моето скромно мнѣние, реформи сѣ потребни, прѣди всичко, въ училищната наредба, реформи сѣ потребни по кредита на населението, реформи сѣ потребни по здравословното дѣло, реформи сѣ потребни въ данъчната система, по тежкитѣ държавни разноси, потребно е да се намали стрѣвѣта, г-да, примамката на държавната транеца; да се направятъ необходимитѣ економии по всичкитѣ клонове на управлението, да се намали възнаграждението за чиновнически и офицерски трудъ, да се поприблѣжатъ малко държавнитѣ служители по възнаграждението си съ господаря си ужъ, който се храни съ мисирникъ или съ жълѣдъ по нѣкога. Е добрѣ, по намъ се каза отъ тая министерска маса, че сега сме въ извънредна сесия, че сега нѣмаме врѣме. Г-да! Отъ тая сѣщата маса, доколкото знаа, миналата есенъ се е казвало, че България е прѣдъ единъ фалиментъ, и вие сега казвате, че нѣма врѣме да работите за спасението на страната. Не! Всички сме длъжни да имаме туй врѣме! Но разноси ставали, казватъ — ще се хвалитъ на народа съ економии въ засѣданията! За да не ставатъ

разноски, има си леснината: можемъ да си намалимъ, прѣди всичко, напшѣтѣ дневни, и, ако ще работимъ 20 дена, да работимъ 40 дена, но да се свърши нѣщо! (Ю. Теодоровъ: Браво!)

Г-да прѣдставители! Азъ имамъ честта да приналежа къмъ една нова парламентарна групичка. (Гласове: Партия, кажете!) Може да се обясняваме по този въпросъ другадѣ. Тая група, която вие признахте онѣй денъ тукъ. (Г. Кирковъ: Истеръ-истемесъ ще я признаятъ.) Понеже, когато говори вчера единъ отъ напшѣтѣ другари, не спомена, и, възможно е, другъ отъ напшѣтѣ другари да не говори — да не ви отегчаваме повече, за да дойде редъ и на други прѣдставители да си кажатъ думата — зарадъ туй ще си позволя да кажа една дума за нейното поведение, което тя прѣднамѣрява да държи въ туй Събрание. Азъ считамъ, че трѣбва да се стори толкозъ повече, че се намѣриха хора, които много прибързаха и разпространиха слухове и вѣстници нѣкои писаха, че нашата група станала правителствена или че нашата парламентарна група не знамъ кой щѣлъ да я повлече и какво щѣло да стане. Азъ смѣтамъ, че тълкувамъ мислитѣ на моитѣ другари, ако заявя тукъ, че нашата група нѣма да бѣде нито съ правителството, нито съ опозицията. (Смѣхъ. — Гласове: Ааа!) Азъ ще ви кажа кѣдѣ ще да бѣде, г-да: нашата група ще да бѣде съ добритѣ дѣла и на Правителството, и на опозицията! Ще вършимъ дѣла, г-да. (Я. Сакъзовъ: Опозицията не върши дѣла!) Ще върши, г-нѣ Сакъзовъ, ще върши. (Н. Габровски: Кои сѣ вашитѣ рецепти? Вие говорите отъ името на една група — развийте нейната програма.) Само сега нѣма да приказваме, г-нѣ Габровски.

Ние, г-да, нѣмаме притезанието за нѣкаква власт; не можемъ да имаме тия притезания, тия способности — ние сме прости хора; напшѣтѣ притезания сѣ дотукъ, до тая народна трибуна, да можемъ, доколкото слабитѣ ни сили позволяватъ, да правимъ нужния контролъ на тая маса. (Сочи къмъ министерската маса. — Обаждатъ се отъ центра: Браво!) Ние не сме дошли да събаряме правителства, или да качваме когото и да било; ние ще поддържаме добритѣ мѣропрития, било че се прѣдложатъ отъ правителството, било че се прѣдложатъ отъ редоветѣ на опозицията. Ние ще се постарамъ да бѣдемъ съ интереситѣ на народа, доколкото простиятъ ни умъ ги разбира. На всѣки случай ние желаемъ въ тая сесия да се положи нѣщо, да се направи що-годѣ и за народа. (Н. Габровски: Какво именно?) Какво ще бѣде, ще имате случай да го видите. (Смѣхъ.) Да, г-нѣ Габровски, ние сме внесли единъ законопроектъ за челядниѣ имоти, (Гласове: Ха!) подписваме другъ за градобитнината — каквото можемъ, ще се опитаме да сторимъ. Ние не притезваме, че реформитѣ, които трѣбва да станатъ у насъ, ще се извършатъ сега, въ тая сесия, но ние не можемъ да се върнемъ между напшѣтѣ избиратели, да имъ обадимъ, че сме гласували единъ заемъ, гласували

единъ бюджетъ, а се връщаме безъ нищо за тѣхъ. Нѣщо ще искаме да се направи. Ние ще прѣдлагаме, прѣдлагайте и вие. Ако нашето излѣзе лошо, ще приемемъ вашето съ удоволствие. На всѣки случай, г-да, началото на тия реформи трѣбва да се положи вече, защото единъ гласъ се разнася въ страната, гласъ грѣмовитъ, покъртителенъ, повелителенъ, това е гласътъ на българския народъ, този гласъ иска реформи, и този гласъ ще да наложи тия реформи. Ако ли ние рѣчемъ да се опѣтимъ противъ това, българскиятъ данъкоплатецъ, както и всица признаваме, е повѣмжалъ доста въ политическо отношение; той ще съумѣе, рано-късно, да турне на напшѣтѣ мѣста тукъ други хора, които ще да направятъ тия реформи. (Ржонгѣскане отъ лѣвия центъръ.)

Гласове: (Къмъ прѣдседателя.) Отдохъ дайте!

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Давамъ 10 минути отидихъ.

(Слѣдъ отидихъ.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: (Звъни.) Засѣданieto се продължава.

Има думата г. Теню Начовъ.

Т. Начовъ: (Отъ трибуната) Г-да народни прѣдставители! Онзи денъ азъ заявихъ прѣдъ почитаемото Събрание, че ще искамъ думата по отговора на тронното слово, слѣдъ като чуи нѣколко души оратори, и особено слѣдъ като чуя уважаемия Конушки народенъ прѣдставителъ г. Д-ръ Генадиевъ. (Гласове: Ааа! — Смѣхъ.) Мнозина помислиха, или сѣ помислили, че азъ нарочно искамъ думата слѣдъ г. Д-ръ Генадиевъ, съ цѣлъ да го нападна или да го укоря въобще по неговата рѣчь, даже нѣкои ми забѣлѣжиха за това. Прѣдварямъ да заявя, г-да народни прѣдставители, че не съ такава цѣлъ азъ заявихъ, че искамъ да говоря слѣдъ рѣчта на г. Д-ръ Генадиевъ. Г-нѣ Д-ръ Генадиевъ е личенъ мой приятел и азъ уважавамъ неговия умъ, неговата откровеностъ и неговата добра свѣсть. Ако азъ поискахъ да говоря слѣдъ рѣчта на г. Д-ръ Генадиевъ, това пожелахъ съ тази цѣлъ, защото, колкото и да бѣдѣмъ лични приятели, ние по общественитѣ и политически въпроси сме на два противоположни края, и именно заради това азъ желаяхъ да изслушамъ неговитѣ мнѣния по въпроситѣ, които сѣ на дневенъ редъ, на прѣдмета, и да мога, съобразно съ тѣхъ, да развия и азъ своитѣ мнѣния и своитѣ сѣждения по сѣщитѣ въпроси отъ свършено противоположна точка.

Г-да народни прѣдставители! Азъ очаквахъ, че г. Д-ръ Генадиевъ ще отвори страницитѣ на историята на нашето близко минало, и се готвѣхъ по всичкитѣ точки да му отговоря, но азъ забѣлѣжахъ, че той се ограничи твърдѣ много. Той затвори страницитѣ на миналото и се ограничи да говори

само за настоящето положение и за бъдещето. Наистина, отъ една страна г. Д-ръ Геннадиевъ съ това отне моето оръжие, което азъ приготвихъ за борба, но отъ друга страна трѣбва да признаемъ, че той постъпи много благоразумно, защото историята, която можеше да повдигне пердето на миналото, пѣше да направи много лошо впечатление. А това минало е гадно и не заслужва да се вдигне пердето, да се разгледа. Безполезно е, г-да народни прѣдставители, да се разчепкватъ заживѣли стари рани и, ето защо, азъ считамъ, че твърдѣ тактично и твърдѣ разумно постъпи г. Д-ръ Геннадиевъ, като се ограничи да критикува само настоящата и бъдещата политика на правителството. Азъ ще се постарая, г-да народни прѣдставители, да отговоря, или да възрази на мнѣнието на г. Д-ръ Геннадиева отъ една съвършено противоположна точка, и то не съ цѣль, не като защитникъ на правителството, но като прѣдставителъ на българския народъ, съ свои независими идеи. Но прѣди да пристѣпя къмъ изложението на моитѣ мисли по въпроса, който г. Д-ръ Геннадиевъ и нѣкои други г. г. оратори развиха, азъ ще помоля вниманието на почитаемото Събрание, да ми позволи да направя едно отстъпление, едно въведение тѣй да се каже, да развия единъ другъ въпросъ, който, наистина, не се касае направо къмъ прѣдмета, но има общностъ, има тѣсна връзка съ въпроситѣ, които разискваме.

Г-да народни прѣдставители! Не мога, както каза и прѣдговорившиятъ ораторъ, да се похваля съ особена нѣкоя своя наука. Моитѣ мнѣния по общественитѣ и политически въпроси не основавамъ на нѣкои теоретически познания. Моитѣ мнѣния по общественитѣ и политически въпроси се основаватъ на практическия животъ, на наблюденията и на примѣритѣ изъ всеобщата история на човѣчеството, и заради туй, всѣки пътъ, когато азъ искамъ да разясня своитѣ идеи и своитѣ мнѣния, си служа съ примѣри или изъ дѣйствителния животъ, или съ примѣри отъ всеобщата история. (П. Каравеловъ: Историята, значи, е недѣйствителна?)

Г-да народни прѣдставители! Сложено е у насъ едно обществено мнѣние, което и азъ съмъ сподѣлялъ дълги години, че полскиятъ народъ е единъ високоблагороденъ народъ, единъ цивилизованъ народъ, героически и патриотически. Казвамъ, за дълги, дълги години азъ самъ бѣхъ къмъ това обществено мнѣние, но не много отдавна менѣ ми падна на рѣцѣ да прочета историята за падането на полското царство, тѣй наречената „Рѣчь Посполитая“, и, когато прочетохъ тази история много внимателно, измѣнихъ съвършено своето мнѣние за този народъ, за многопрѣхваления полски народъ. Г-да народни прѣдставители! Отъ прочитането на тази история, отъ фактитѣ, които азъ съзрѣхъ тамъ, дойдохъ до заключение, че този народъ въ надвечерието на своето падане е билъ въ една пълна деморализация. Той е билъ пълненъ съ пороци, сѣмейни, обществени и политически, и отъ това

дойдохъ до заключение, че не онѣзи, тѣй нареченитѣ терористически държави, които сж окръжавали този народъ — Русия, Прусия и Австрия — сж виновницитѣ за неговото падане, но развалата на самия този народъ е наложила падането му, разцѣплението му и заробването му. (П. Каравеловъ: Кое съчинение е това, което сте чели?) Авторътъ не искамъ да зная — Вие сте ученъ човѣкъ и го знаете. (П. Каравеловъ: Кажете го, кой е?) „Рѣчь Посполитая“.

Г-на народни прѣдставители! 25-годишниятъ нашъ политически животъ, който прѣкарахъ, и наблюденията, които съмъ правилъ върху него въ туй разстояние, ме направиха да се плаша и да мисля, че ние сме усвоили много отъ пороцитѣ, които сж били причина за падането на този великъ и славенъ народъ, пороци въ сѣмейния, обществен и политическия животъ. Ще кажа още, г-да народни прѣдставители, че не само разложението и обществениятъ развратъ въ този народъ е прѣдизвикалъ неговото падане, но въ особеностъ неговиятъ парламентъ, неговиятъ народенъ сеймъ. Неговитѣ народни прѣдставители сж били най-главната причина или най-важнитѣ лица, които сж изкопали гроба на този народъ. Менѣ ми направи едно твърдѣ силно впечатление, г-да народни прѣдставители, тѣй да кажа, картината, която прѣдставява и нашиятъ парламентъ, нашитѣ народни прѣдставители, отъ онзи день, въ който имаше участieto да попадна и азъ като членъ на тоя парламентъ. Азъ ще ви покажа картината на онзи полски парламентъ и вие сами си направѣте заключение за нашия. Въ полския парламентъ, който прѣдизвика разпадането на Полша, се казва, че участвували лица съ разни политически и умствени разбирания. Тѣй напр., имало депутати, които били надѣхвани съ идеитѣ на Пуританцитѣ републиканци на Сѣверна-Америка. (П. Каравеловъ: Тамъ не бѣше прѣдставителство на народа.) Сѣ едно — сеймъ... (Н. Габровски: Шляхти имаше.) Шляхта, шляхта — сѣ едно. (Смѣхъ. — Г. Кирковъ: Тамъ народътъ е билъ въ крѣпостно състояние!)

Та, казвамъ, г-да народни прѣдставители, въ този парламентъ сж влизали лица, напоени съ идеитѣ на сѣверо-американскитѣ републиканци, имало е група, напоени съ якубинскитѣ идеи на французката революция, имало е група отъ клерикали отчаяни, които сж мислѣли, че папата трѣбва да бѣде господаръ на цѣлото земно кѣлбо; имало е групи, които сж били русофили, имало е групи австрофили, имало е десиденти и пр. и пр. и всички тия разнородни идеи, разнородни мнѣния, сж се стѣлковявали въ тѣхния парламентъ. И на панатонъ на всички тия разнородни и противорѣчиви идеи, които сж съществували въ този парламентъ, имало е още единъ такъвъ же свободенъ като нашиятъ правилникъ, който е позволявалъ на всѣки членъ, слѣдъ като се изкажатъ за сѣнката на една сламка съ часове, мѣсеци и недѣли, да стане единъ отъ тѣхъ да каже „вето“ и да падне всичко. Вънъ

отъ това, г-да народни прѣдставители, между тия различни групи се е вгнѣздило и интриганството: едни отъ тѣхъ сж се домогвали до приятелството на една чужда държава, други — до друга държава, други — до трета, а нѣкои сж били тѣй крайни, щото сж искали да завладѣятъ всички околни народи, да ги побѣдятъ съ силата на своя ножъ. Азъ въ заключение имамъ да кажа, че моето впечатление, което е най-право — защото тая история черпи своитѣ данни отъ най-добритѣ, вѣрнитѣ и патриотическитѣ списатели полски, така щото, не подлежатъ на споръ и съмнѣние, че наистина тѣ сж изложени вѣрно; защото нѣма да се намѣри полски писателъ, който да отиде да хули и укорява своя народъ — и моето впечатление, казвамъ, споредъ съдържанието на тази история, е, че полскиятъ народъ е билъ въ пълно разложение, че неговиятъ парламентъ, състоящъ отъ разни мнѣния и учения, пригответи неговото окончателно пропадане и заковаване.

Г-да народни прѣдставители! Този парламентъ, прѣзъ всичкото врѣме на своето траене, замѣчително е, че нито една мѣрка, нито едно рѣшение не е могълъ да вземе, било за улучшението, било за подобрението, било за поправянето на разгрознитѣ прави на политическия и общественъ развратъ, нито за повдигането на економическото или финансово състояние на тоя народъ. Крайно екзалтиранитѣ, фалшиви патриоти господствували въ него и разгрѣмѣвали цѣлия свѣтъ; тѣ се закапвали да побѣдятъ всички околни народи, да ги завоеватъ и да наложатъ своитѣ реформи, такива, каквито се пълнѣли въ тѣхнитѣ глави. Нѣма съмнѣние, че такъвъ парламентъ, като не е могълъ да принесе полза на своя народъ, прѣдизвикалъ е вмѣшательство на други околни народи, които не можали да търпятъ едно блато, което тровѣло съ своитѣ мизми и своя, и другитѣ народи; не можали да търпятъ единъ парламентъ, който пуцалъ искри запалителни, които запалѣвали съ своето горило да изгорятъ не само вътрѣшния, но и околнитѣ народи. Това положение и е наложило на окръжаващитѣ Полша държави да се споразумѣятъ тѣ и да раздѣлятъ и завладѣятъ това царство. Г-да народни прѣдставители! Още отъ първия день, азъ ви казахъ и по-рано, ми направи сжщото впечатление и нашиятъ парламентъ.

А. Страшимировъ: Протестирамъ за тази аналогия! Ние сме дошли да работимъ, а не да се разлагаме. Нѣмате право да обиждате цѣлото народно прѣдставителство! Срамота е!

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Моля Ви, г-нъ Страшимировъ, нѣмате думата!

Т. Начовъ: (Продължава.) Г-нъ Страшимировъ, Вие не бѣхте се родили още, когато азъ политиканствувахъ! Азъ заедно съ твоя баща работѣхъ! Ти си дѣте! Ще дойдешъ на моитѣ години, и ще мислишъ като мене.

Моля ви се, г-да прѣдставители! Още отъ първия день, когато още бюрото не се бѣше съставило, повдигна се въпросъ за правата и привилегиитѣ на групитѣ въ Народното Събрание и се появиа тукъ двама отъ първитѣ оратори между насъ, които искаха да воюватъ и изработятъ привилегиитѣ за нѣколко групи. Такива бѣха уважаемитѣ г. г. Д-ръ Геннадиевъ и Марковъ. Ако, г-да народни прѣдставители, ние бихме се повели по логиката на тия г. г. оратори, до коє заключение, до какъвъ край бихме дошли? Ние и така сме вече 7—8 политически партии, и ако, по логиката на тия оратори, съгласно правилника, би трѣбвало да се подраздѣлимъ още, азъ мисля, че бихме достигнали и до 10 различни групи. Е добръ, споредъ правилника, който имаме, отъ 10 групи тукъ политически, парламентарни, по двама души оратори иматъ право да говорятъ — значи, 20 души. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: По трима! — К. Мирски: Може да направимъ само по единъ да говори!) Може и никой да не говори! Ами азъ говоря за правата, които имаме ние тукъ. Ами това е пронасъ. Азъ ще си дамъ мнѣнието. Казвамъ, г-да, че ние, ако се водимъ отъ този обструкционенъ духъ, ние можемъ тукъ да признаемъ и да утвърдимъ, че съществуватъ 10 политически парламентарни групи и, споредъ съдържанието и повелѣието на нашия правилникъ, ще имаме 20 души оратори. (Ц. Таслаковъ: 30 души!) 30 души! Всеки единъ има право да говори по два пати — ставатъ 60; и по два часа говорене — ставатъ 120 часа. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: По-много е!) Най-малко 120 часа. Значи, ние сме въ състояние въ този парламентъ 120 часа да говоримъ за този плайвазъ и подиръ тия 120 часа да не можемъ да вземемъ никакво рѣшение! (Смѣхъ.) Е, моли ви се, такава камара може ли да бѣде дѣеспособна, може ли, водими отъ този обструкционенъ духъ, да направимъ нѣщо за подобрене състоянието на българския народъ? Не ще ли да бждемъ ние въ своето поведение подобни на полския парламентъ! (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Измѣнитѣ правилника!) Азъ не желая да го измѣнявамъ. Азъ мисля, че и безъ да го измѣняваме, можемъ да работимъ. Има ерѣдства. И азъ за тая работа имамъ идея, която ще ви кажа по-постѣ. Та, казвамъ, г-да народни прѣдставители, ако ние искаме да установимъ, че имаме толкова и толкова групи и че всѣка една има права и привилегии, споредъ нашия правилникъ, ние можемъ да обърнемъ нашето Народно Събрание да бѣде въ своето поведение подобно на полския парламентъ, който прѣдизвика самъ своето падане и изкопа гроба на своя народъ. Менѣ ми се струва, че ние трѣбва да се въодушевляваме отъ сжщитѣ идеи, че у насъ има повече патриотизмъ и че ние бихме съзнали нуждата за една плодотворна дѣятелностъ, за да можемъ, дѣйствиелно, опѣзи пороци, които сж се доволно развили, които сж хванали корени въ нашето общество, да ги изкоренимъ, за да прѣкратимъ раз-

витието на злото въ всѣко едно отношение: било въ сѣмейния животъ, било въ обществото, или въ политиката. И нѣма освѣтъ да се прѣдадемъ на една плодотворна дѣятелностъ, като гласуваме наредби и закони, които може да прѣкрятъ тия злини.

Г-да народни прѣдставители! Дълженъ съмъ въ заключение на тия мои мнѣния, на тия мои мисли да заявя, че ние бихме направили най-голъма услуга на българския народъ, ако нищо друго даже въ тая сесия не приемехме и рѣшавахме, освѣтъ ако оградимъ, колкото се може повече, тия многобройни групи, било въ обществото, било тукъ въ парламента. Азъ имамъ основания, имамъ куражъ да искамъ и да прѣдлагамъ това нѣщо на почитаемото Народно Събрание, толкозъ повече че всѣка една партия отдѣлно, прѣди събирането на това Събрание, години подъ редъ е проповѣждала, че ако искаме да живѣемъ парламентарно, конституционно, трѣбва да се групираме колкото се може повече и даже сме намеждали и обвинявали лица, които ужъ умислено сж дѣйствували да се разбие българскиятъ народъ на колкото се може повече дребни части, за да не бѣде годенъ за парламентаренъ, за конституционенъ животъ. (Д-ръ Г. Гаговъ: Вѣрно!) И ние сме твърдили, безъ изключение всѣка една партия, че принципътъ „раздѣляй и владѣй“ се е усвоилъ отъ нѣкои личности, и тѣ съ силата и властта, която иматъ въ рѣцѣтъ си, го упражняватъ. (Д-ръ Н. Геннадиевъ: Кои сж тия личности? Не можемъ ли да ги знаемъ?) Мислѣте, които щете. (Г. Кирковъ: Изобщо нескромненъ въпросъ Ви задаватъ.) Азъ имамъ едно мнѣние за себе си, а вие мислѣте каквото щете.

Та, г-да народни прѣдставители, онѣзи прѣдварителни въпроси, за които азъ ви казахъ, че искамъ малко да отстапя, сж единъ видъ въвеждане къмъ прѣдмета, на който азъ по-послѣ ще дойда. Азъ мисля, че ние като имаме прѣдъ видъ тази неудобностъ, това разцѣпление, това раздѣление на групи, най-напрѣдъ ще направимъ услуга и на Народното Събрание за неговата по-плодотворна дѣятелностъ, и на цѣлия български народъ, ако можемъ най-напрѣдъ да ограничимъ числото на нашитѣ парламентарни групи. И това нѣщо, г-да, нѣма да бѣде противно нито на нашия правилникъ, нито на здравия разумъ, нито на интереситѣ на българския народъ. То е много лесно. Най-послѣ, защо да има демократическа първа партия и демократическа втора? (М. Такевъ: Нѣма двѣ!) Скарали се онзи день въ конгреса и се разцѣпили на двѣ. (К. Мирски: Нѣма такова нѣщо!) Азъ бихъ желалъ още три да има. Защо да има най-послѣ и социалъ-демократическа партия! (Отъ крайната лѣвица: А а а!) Ами, моля ви се, основниятъ принципъ на демократическата и социалъ-демократическата партии какъвъ е? Господството на народния суверенитетъ! Въ това отношение вие не се дѣлите. Тогазъ азъ не разбирамъ, защо вие искате да прѣдставлявате отдѣлна група? Наистина,

вие имате нѣкакви учения за човѣчеството, за неговото благо, но тѣ сж такива доктрини, които не могатъ, ако съдимъ по историята за вървежа, за тѣхното приложение въ човѣчеството, азъ не вървамъ, казвамъ, че вие по-рано отъ 2 милиона години ще може да ги осъществите. (Голѣмъ смѣхъ.) Не е възможно. (Г. Кирковъ: Щомъ имате такова ухо, можете да спите на него! Съ такова ухо на такава възглавница спятъ!) Тѣй щото, вашитѣ учения, уважаеми г-да социалисти, за онзи рай на земята, който проповѣдвате, той ще дойде малко по-късно и вие ще направите една услуга на отечеството да заминете подъ знамето на демократическата партия. (Я. Сажковъ: А вие подъ знамето на народницитѣ; тамъ ви е мѣстото!) Да, да, тѣй е, моля ви се; ще дойда и тамъ. (Смѣхъ.) Туй се отнася помоему до демократическата и социалъ-демократическата партия. Г-нъ Мирски каза, че въ демократическата партия нѣмало разцѣпление. Дай Боже да нѣма и нека бѣдатъ тѣ още по-голъми групи, но къмъ групата на демократитѣ азъ мисля, че би трѣбвало да се причислятъ и социалъ-демократитѣ. (Г. Кирковъ: Да се гласува! — Смѣхъ.) Нѣма нужда отъ гласуване. Може народното прѣдставителство, по съгласие, да признае една група, а тамъ демократитѣ на колко фракции щатъ да се дѣлятъ, но да даватъ двама оратори, а не три фракции да даватъ по двама оратори всѣка една. То е кабене на врѣме, то е единъ полски парламентъ, който ще говори за сламки и нѣма нищо да върши. (Смѣхъ.) Моля ви се, това е мое мнѣние и азъ ви казахъ, че не станахъ на тази маса даже въ качеството на защитникъ на правителството.

Слѣдъ демократическата група азъ мисля, че може да се приеме една либерална група; тѣй нареченитѣ стамболовисти, радослависти, реформатори, независими да вървятъ въ тая група. Какво разбирамъ азъ: ние сме либерали, ние сме народно-либерали, а пъкъ ние сме независими, ние сме реформатори? Ами че вие сте една и сѣща партия, вашитѣ принципи сж едни, и ако има нѣщо, което да ви дѣли, то е умразата на нѣкои личности, антагонизма между нѣкои шефове. Белки за туй нѣщо трѣбва да се цѣнимъ на парчета — и да ставаме причина за злото на отечеството и държавата? Ето защо една втора група може да бѣде приета отъ Народното Събрание, като парламентарна политическа група, състояща се отъ либерали безъ изключение. Нека тѣхнитѣ шефове вѣнъ отъ тази ограда да се каратъ, и когато настѣпи врѣме да постѣпятъ на властъ, да се спогаждатъ. Но въ парламента не би трѣбвало да се приематъ като нѣколко групи — една либерална група трѣбва да се приеме.

Сега още една трета, г-да, приемамъ, че трѣбва да съществува — прогресивно-либералната. (Гласове: А а а! — Смѣхъ. — Нѣкои прѣдставители: Защо пъкъ тя? — Други: Ами че и тя е либерална!) Има разлика. Въ прогресивно-либералната група може да влѣзатъ всички народняци.

(Голѣмъ смѣхъ). Моля ви се! (Обаждатъ се: Да се тури на гласуване!)

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Тишина, г-да!

Г. Кжрджиевъ: Тѣ не сж либерали! Нѣкои сж консерватори.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Бай Кжрджиевъ не ги приема.

Т. Начовъ: Ако не ги приема, да си излѣзе отъ нашата група.

Азъ казвамъ, че сществуването на народничитѣ като отдѣлна група нѣма смисълъ, защото тѣхното минало, тѣхната история не е никаква друга освѣнъ нашата. (Ржкоулѣскания отъ крайната лѣвица. — Смѣхъ.) Ама така е! (Г. Кирковъ: Г-нъ Начовъ! Вие вкарахте вѣлка въ кошаратѣ: искахте да нѣма полски парламентъ, а го докарахте!) Ако мислите, че тразни работи говоря, да слѣзна отъ трибуната. (Отъ лѣвицата: Не, продължавайте!) Азъ казвамъ, г-да прѣдставители, че би трѣбвало да се ограничатъ, колкото се може повече, парламентарнитѣ групи. (Д-ръ К. Милановъ: А за земледѣлцитѣ?)

За земледѣлцитѣ има да кажа, че не могатъ да съставляватъ парламентарна, политическа група. Тѣ могатъ да бждатъ една земледѣлческа група, но не парламентарна, политическа група; тѣ могатъ да бждатъ една земледѣлческа корпорация, и азъ мисля, че трѣбва да сществува като корпорация, именно корпорация, която трѣбва да се грижи за прѣуспѣването, за благосъстоянието на земледѣлческото население или изобщо на земледѣлието. Нѣма никой да бжде противъ такава корпорация, и мисля, вѣрка властъ въ България, отъ която партии и да излиза тя, ще благоволи за прѣуспѣването ѝ. Защо? Защото ние аслж сме земледѣлчески народъ, благосъстоянието на който зависи най-много отъ цвѣтуцето състояние на земледѣлцитѣ. Кое правителство, коя наша партия е противна на успѣха на земледѣлцитѣ? Азъ мисля, че нито една. Слѣдователно, ние бихме желали да сществува една земледѣлческа корпорация, която да има грижа за развитието на този клонъ отъ промишлеността, отъ поминѣка, и най-много зарадъ нея да говоримъ, зарадъ нея да правимъ всички жертви; но не можемъ да приемемъ една такава корпорация за политическа група, защото, ако ти вземе да политиканствува, изгубва своето значение, своето назначение. (Обаждатъ се отъ дѣсеницата: Много вѣрно!) Азъ чухъ тукъ нѣкои отъ г. г. ораторитѣ на земледѣлческата група, които прѣдиполагатъ, че двама съставляватъ групата, понеже тукъ има 50—60 души земледѣлци, но тѣ всички принадлежатъ на разни политически групи, а тѣзи, които мислятъ да се прѣдставятъ като политическа група, сж, мисля, двама или трима и тѣ именно бѣха ораторитѣ. (К. Мирски: 13!) Но тукъ има 60 души,

които могатъ да влизатъ въ групата на земледѣлцитѣ, но политически да влизатъ въ другитѣ партии. Какъ така ще наложите на другитѣ земледѣлци да не влизатъ тѣ въ другитѣ политически групи? Ще бжде абсурдъ. Вѣрки има право въ политическо отношение да бжде какъвто иска: едни искатъ да бждатъ социалисти, други искатъ да бждатъ либерали, други прогресисти. Корпорацията е съвсѣмъ друго: то не е политическа група. Ето защо, азъ мисля, ние въ парламента, тукъ, тая група не можемъ да считаме като политическа група. Когато дойде въпросъ отъ характеръ земледѣлчески, може да имъ се даде думата и върху този въпросъ да имъ се дава тѣлно право да развиватъ своитѣ идеи. (Нѣкой отъ крайната лѣвица: Като нафора да имъ се дава думата.) Нека то нафора — тѣ говориха по два часа. Тѣ иматъ специално значение да говорятъ за развитието на земледѣлието и върху туй само могатъ да говорятъ; като се впуснатъ въ политиката да говорятъ, тогава нѣма край, тогава настѣпва онова зло, отъ което се опасяваме, отъ което се страхуваме. Азъ чухъ нѣкои отъ тѣзи господа, принадлежащи на земледѣлческата група, когато говориха, и тѣ развиваха даже въпроси, които не се отнасятъ до прѣдмета, до отговора на тронното слово, за което разискваме. (Г. Кирковъ: А вие, което говорите, по тронното слово ли се отнася?) Азъ ви казахъ, че има общностъ, че има връзка. (Г. Кирковъ: Азъ не мога да я намѣря! — Н. Поповъ: Сжботанинитѣ оратори сж малко оригинални!) Ама сжботанинитѣ кречетала сж по-оригинални! Ти никога не си мѣкналъ, откогато е отворенъ парламентътъ: който ораторъ да говори, не си мѣкналъ. Моля ти се, ти си най-оригиналниятъ човѣкъ и азъ ти казвамъ, че ако дойдѣше да се разгледва твоя изборъ и най-правилниятъ да бждѣше, нѣмаше да вдигна ржка за утвърждаването му. (Гласове: О-хо! — Смѣхъ.) Какво искашъ да кажешъ, г-не мой? Отъ която група ораторъ да говори, ти сѣ му канерашъ. (Н. Поповъ: Не е вѣрно!) И азъ не разбирамъ въ качеството на какъвъ говорилъ; много умненъ човѣкъ ли си, праксанъ ли си? Моженъ да тѣриши! Колкото се отнася до оригиналността, ти си по-оригиналенъ отъ мене.

Въ заключение, г-да прѣдставители, азъ скръпявамъ. Искамъ да кажа прѣди всички, че нѣма да бжде излишно, ние, или прѣседателството — нѣма съмнѣние, ако тази идея бжде усвоена отъ по-голѣмата частъ на народнитѣ прѣдставители — да съкратимъ поне числото на по-малкитѣ групи въ Народното Собрание, за да може да се даде възможностъ на една по-плодотворна дѣятелностъ.

Азъ трѣбваше, г-да народни прѣдставители, наистина, да обясня и това обстоятелство какъ е възможно — защото азъ казахъ, че народничитѣ и прогресивно-либералитѣ би трѣбвало да се считатъ като една група — какъ ще може туй нѣщо да се осществи, или какъ би било естествено. Казахъ ви, че историята на тия двѣ партии е една, миналото

имъ едно, принципитѣ имъ сж едни: конституционно управление, народенъ суверенитетъ. (Нѣкой отъ крайната лѣвица: И гешефти!) Отъ васъ има по-голѣми гешефтари. Азъ знаа социалисти, които, когато просѣха, бѣха социалисти, а като минаха на властъ, станаха най-голѣми ретрогради. Ако има въ народницитѣ нѣкои гешефтари, има закони, има вѣже, накажете ги, обѣсѣте ги, но това още не значи, че безъ изключение цѣлата народна партия е гешефтарска и трѣбва да бѣде сждена. (Г. Кирковъ: Дѣлова се казва по парламентарно!) Наистина, много е мѣчно сливането на народницитѣ съ прогресиститѣ, както е много мѣчно и сливането на либералитѣ, народно-либералитѣ и дюс-либералитѣ. (Голѣмъ смѣхъ.) И ако, г-да народни прѣдставители, зависѣше отъ тѣхъ, отъ самитѣ фракции, това не можеше да бѣде осжществено никой пътъ. Азъ ви казахъ, г-да народни прѣдставители, че всѣки пътъ за подкрѣпление на моитѣ идеи, на моитѣ мнѣния по общественитѣ и политически въпроси, азъ си служа съ примѣри. Ще ви наведе още единъ примѣръ, по който да стане ясно, защо и откъдѣ произлизатъ нашитѣ раздори и разцѣпления, и да се помжчимъ, като се има това прѣдъ видъ, да може да прѣмахнемъ занаяпрѣдъ, да ограничимъ колкото се може повече тѣзи групи.

Г-да народни прѣдставители! Азъ четохъ веднажъ, че когато единъ учителъ на евангелието проповѣдвалъ учението евангелско, той повикалъ двама ученици и имъ казалъ: „искамъ да ми рѣшите една задача: кое е по-лесно за човѣка отъ оная евангелска задача — дали да се радвашъ съ радвающия се или да скѣрбишъ съ скѣрбящия“? Единъ отъ тѣзи ученици казалъ, че по-лесно е да се радвашъ съ оня, който се радва. „Е добръ, казалъ му учителтъ, сѣдни си на мѣстото“. Вториятъ ученикъ казалъ, че е по-лесно да скѣрбишъ съ скѣрбящия. На този отговоръ, или на това рѣшение на задачата учителтъ ималъ единъ прѣдметъ, който трѣбвало да даде на оны ученикъ, който най-добръ рѣши задачата, и го далъ на втория ученикъ. Когато той далъ тоя подарѣкъ на ученика, който рѣшилъ правилно задачата, повикалъ първия, който казалъ, че е по-добръ да се радвашъ съ радвающия се, и го питалъ: „азъ наградихъ твоя другаръ; ти радвашъ ли се съ него?“ Ученикътъ казалъ: „не се радвамъ“. И дѣйствително, г-да народни прѣдставители, трудното е въ живота да се радвашъ съ радвающия се, а не да скѣрбишъ съ скѣрбящия. Да скѣрбишъ съ скѣрбящия е единъ животински инстинктъ. Нѣма сжщество въ свѣта, което да не състрадава съ страждующия, но трудното е да се радваме съ оны, които се радва. Ние, българитѣ, съ съжаление трѣбва да го кажа, вчера излѣзли отъ робството, безъ морално и религиозно възпитание, именно тази идея не можемъ да усвоимъ. Ние знаемъ да ненавиждаме този, който се радва, но никой пътъ да се не радваме съ него. Азъ мисля, че е философско нѣщо да се радвашъ съ нѣкого, който се радва, но най-малкото, което

трѣбва да направимъ, е да търпимъ оны, които се радва. За съжаление е, г-да, че у насъ липсва туй чувство въ нашата интелигенция и въ нашитѣ държавни мѣже, и оттукъ именно иде разцѣплението на нашитѣ партии.

Защо се раздѣлихме съ народницитѣ? Раздѣлихме се, защото тѣ не могатъ да понесатъ тѣзи нови министри, които имаме. Ние, казватъ тѣ, бѣхме капитани, когато тѣ бѣха солдати, защо ще отиваме при тѣхъ? Вънъ отъ тази завистъ, насъ нищо не ни дѣли. Сжщото нѣщо мога да кажа и за либералитѣ, и за народно-либералитѣ. Какво ги дѣли стамболититѣ отъ радославиститѣ? Дѣлятъ ги шефветѣ имъ, дѣли ги първенството, което всѣки отъ тѣхъ иска да има. Ето защо, г-да народни прѣдставители, този порокъ въ нашитѣ нрави, въ нашитѣ духове, би трѣбвало да изчезне по какъвто начинъ може, и ако ние, като камара, бихме турили едно начало на групиране, на сила даже, азъ мисля, че ще направимъ най-добрата услуга на българския народъ, и това нѣщо може да се свърши много лесно. Тогава нѣма да има повече отъ три групи. Нека вие, тамъ, помежду си, за домашнитѣ си работи, да се карате и биете, но когато дойдете тукъ, въ парламента, да говорите за политически въпроси, ние нѣма да признаваме повече отъ три групи. (К. Мирски: Кои „вие“?) Нѣма да ги признава бюрото, прѣдседателството. То е едно мое мнѣние, което може да не бѣде прието, но то е, въ всѣки случай, моето мнѣние.

Тѣй щото, г-да народни прѣдставители, азъ заключавамъ, като казвамъ че ако ние не искаме да бждемъ оня безплоденъ полски парламентъ, който засѣдаше съ дни и мѣседи и не направи нищо за благосъстоянието на своя народъ, но който, напротивъ, въ прѣкаления свой патриотизъмъ прѣдизвика падането на този народъ, — ако ние не се свѣстимъ и не погледнемъ по-сериозно на своитѣ задачи, не може да бѣде резултатътъ на нашата парламентарна дѣятелностъ другъ, освѣнъ оня на полския парламентъ. По този въпросъ азъ свършвамъ. Повече нѣма да кажа. Азъ го казахъ, като моя идея, не като защитникъ на правителството... (К. Мирски: Тогава Дѣдо Цанковъ ще го направимъ автократъ.) Нѣма да го направимъ автократъ. Бюрото нѣма да допусне повече групи, а само три групи ще има. Азъ изказвамъ моето мнѣние. Вие може да протестирате противъ това. Вие може да искате да бждете поляци, вие може да направите, както искате, — на добръ ви часъ. Азъ изказвамъ едно мое мнѣние, като независимъ народенъ прѣдставитель. (К. Мирски: Разбрахме!)

Азъ свършвамъ, г-да народни прѣдставители, съ този прѣдварителенъ въпросъ, който повдигнахъ и развихъ нарочно сега, защото прѣдполагамъ, че други пътъ може да не ми се удаде случай да говоря върху него. Забѣлѣжи ми се отъ страна на г. г. социалиститѣ, че това, което говори, нѣма нищо общо съ прѣдмета. Азъ, напротивъ, мисля, че има връзка затуй, защото ние говоримъ по

отговора на тронното слово днес и вчера и, ако вървим по същия ред, ние няма да свършим, ако говорим даже още един мѣсецъ. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Ако говоримъ като Васъ!) Азъ мога да слѣза сега, ако не искате да ме слушате.

Минавамъ на прѣдмета си, г-да народни прѣдставители, и върху него азъ ще бѣда много краткъ. Азъ подробно не чухъ първия ораторъ, г. Такевъ, но чухъ слѣдъ него г. Генадиевъ, както и нѣкои други оратори, чухъ тѣхнитѣ мнѣния по първия пасажъ отъ отговора на тронното слово, па и по втория, и по третия. Съжалявамъ, че не мога да се съглася съ тѣхнитѣ мнѣния, и няма да наглеждамъ разни обяснения и причини толкова дълги, както разказваше г. Такевъ, нито ще изваждамъ такива голѣми тефтери да ги плѣскамъ ту на едната, ту на другата страна. Азъ ще кажа, че не бихме били прави да упрекаваме правителството затуй, защото турило въ отговора на тронното слово, че изборитѣ свидѣлствуватъ за пълната свобода, която правителството е дало. Защо? Защото ние досега провѣрихме повече отъ 100 избори и отъ това, което сме провѣрили, ние сме се убѣдили, че всичко е било правилно, мирно и тихо. Докато не се констатира прѣдъ насъ по единъ положителенъ начинъ, че има избори, които сж опорочени и подлежатъ на касиране, и то по причина или, по-добрѣ, по вина на правителството, отъ наша страна ще бѣде недобросъвестно да искаме да казваме въ отговора на тронното слово, че изборитѣ не станаха при пълна свобода.

М. Такевъ: Ако ми позволите, една бѣлѣжка.

Т. Начовъ: Една бѣлѣжка, но нескончаема.

М. Такевъ: Вие сте членъ въ провѣрочната комисиия, както и азъ, и Вие знаете нашето рѣшение — да се докладватъ прѣди всичко неконтестирани избори, и затуй отъ трибуната не сж докладвани ония избори, въ които има извършени прѣстѣпленни отъ органитѣ на властта. Слѣдователно, недѣйствема като мотивъ провѣрката на ония избори, които по наше общо рѣшение се докладваха, защото не сж контестирани.

Т. Начовъ: Г-да народни прѣдставители! По тази точка искамъ много накратко да отговори на г. Такева и на г. Д-ръ Генадиева. Казахъ, прѣди всичко, че фактътъ, дѣто прѣкарахме сто и толкова избори извършени редовно, правилно и тихо, свидѣлствува за свободата. Не отричамъ за една минута твърденията на г. Такева и на г. Д-ръ Генадиева, че въ Пещера и Конушъ имало пайки, гърмѣли пущки. (М. Такевъ: Въ Пещера нѣмаше. — Н. Поповъ: Въ Пловдивъ имаше.) Всичко бѣше редовно. Защо не казахте, че е нередовенъ. Утвърди се, вие казахте, че всичко е редовно, правилно, тихо; какво ще ми кажете сега? (Н. Поповъ: Въ Пловдивската селска околия.) И

селската е приета. (Н. Поповъ: Тя не е докладвана още.) Когато я докладватъ и намѣрите, че е опороченъ изборътъ тамъ, тогава имате право да говорите. (Смѣхъ.) Азъ казвамъ, г-да народни прѣдставители, че не можемъ да упрекаваме правителството, че не дало свобода въ изборитѣ, затуй, защото твърди г. Такевъ, че въ Пещера изборътъ не билъ свободенъ; защото г. Д-ръ Генадиевъ твърди, че въ Конушъ изборътъ не билъ свободенъ; защото и г. Поповъ казва, че въ Пловдивската селска околия изборътъ не билъ свободенъ. Е добрѣ, ако въ една, двѣ, три околии изборътъ е могълъ да бѣде неправиленъ, туй не доказва, че въ по-големата частъ на изборитѣ свободата не е била гарантирана. Е добрѣ, това е една причина, по която ще бѣде безсѣйстно да се упрекава правителството, че не дало свобода и не пазило реда при изборитѣ. Има още една причина — че самитѣ тѣзи господа, които станаха да говорятъ противъ този пасажъ отъ отговора на тронното слово, сж продуктъ на тия „произволни“ избори. И дѣйствително, ако имаше пайки, ако имаше гърмежи, ако имаше злоупотреби, ако се изваждаха тукъ като башкоти медицински актове, че на пѣкото на задника имало едно леке, (Смѣхъ.) азъ не разбирамъ, че ще има едно правителство, което, слѣдъ като си е позволило да направи всички беззакония, да допусне да излизатъ негови противници. Ето защо, като имаме този фактъ прѣдъ видъ, ние нѣмаме право да упрекаваме правителството. Не отричамъ, че въ Пещерска, Конушка и даже Пловдивска околия може да е имало хора на правителството, които да сж направили произволи, беззакония, по това още не показва, че правителството ги е наредило, че то не е дало тази свобода. Азъ даже ще покажа на единъ конкретенъ случай, като апелирамъ на добросъвестността на г. Д-ръ Генадиева, който няма да откаже, че единъ отъ неговитѣ агитатори бѣхъ азъ въ Конушката околия, и тамъ азъ се явихъ въ името даже на правителството и казахъ на нѣкои турци: „Езителирѣ, тогози ще изберете!“ (Смѣхъ.) Г-нъ Д-ръ Генадиевъ, мисли, че има причини да ми благодари даже за тази услуга, защото тѣзи гласове, които му се дадоха въ тази секция, го извадиха при изборитѣ. Но това доказва ли, че правителството е влияло върху тия избори, доказва ли, че правителството правило произволи и нарушение свободата на изборитѣ, че правителството е стѣснявало свободата на гражданитѣ, ако единъ правителственъ човѣкъ е отишълъ и злоупотребилъ съ правителството? Така както азъ го направихъ за г. Д-ръ Генадиева, други правителствени партизани може да сж го направили за правителственъ кандидатъ. Туй още не доказва, че правителството е наистина стѣснявало свободата на избирателитѣ, че то е дало наставления на своитѣ хора за разни прѣстѣпленни, за да изкара повече свои хора.

Азъ повече отъ туй, за възражение на г. г. ораторитѣ по отговора на тронното слово, за първия

пасажъ не искамъ да говоря. Има нѣкои народни прѣдставители слѣдъ мене, прѣдилагамъ, които сж записани, които съ по-малко данни и факти да опровергаватъ тия доводи на г. г. ораторитѣ за свободата на изборитѣ.

По втория пасажъ, г-да народни прѣдставители, азъ ви заявявамъ, прѣди всичко, че не съмъ вѣщъ финансистъ, нито съмъ много компетентенъ по този въпросъ. Г-нъ Д-ръ Генадиевъ говори много за начина на събиране даждията, какъ би трѣбвало да става. Трѣбва да му благодаримъ всички и да признаемъ, че има дѣйствително една аномалия въ тия работи, и всички ние сме жертва на тѣхъ, защото кой по два пѣти, кой по три пѣти е плащаль веригитѣ си; единъ далъ два пѣти, другъ не далъ хичъ. Такава аномалия сѣществувала, но мисли, че ти датира отъ много години. И наистина, правителството може да вземе актъ отъ това и да внесе прѣдложение или законопроектъ, по който да се уредятъ тия аномалии. Но това още не доказва, че правителството заслужава нѣкакъвъ упрекъ за сѣществующитѣ сега нередовности по този клонъ. Азъ не забѣлжихъ, дали нѣкой поиска думата да критикува правителството по втория пасажъ, за нѣкакви намеки, че то иска да поправи финансовото положение съ нѣкакъвъ заемъ. Но азъ ще ви кажа едно нѣщо, че ако правителството се яви прѣдъ насъ съ единъ проектъ за заемъ, ние ще направимъ най-голямъ патриотизмъ, ако го подкрѣпимъ, защото нѣмаме причини да се съмнѣваме въ патриотизма, въ честността на днешнитѣ г. г. министри; не може никой да ги подозира, че тѣ внасятъ проектъ за заемъ, отъ който ще искатъ да се користятъ, отъ който ще искатъ да извлѣкатъ лични облаги. Нѣма съмнѣние, трѣбва да приемемъ, че всички усилия, които сж били нужни да се употребятъ за единъ по-виносимъ заемъ, сж употребени, и това, което трѣбва да се направи, сж го направили. Така щото, като нѣмаме никакво съмнѣние въ тѣхния патриотизмъ, въ тѣхната честностъ, ние нѣмаме какво право да ги критикуваме и упрекваме.

Независимо отъ туй, г-да народни прѣдставители, ние сме длѣжни даже и на най-тежки условия да прѣклонимъ глава и да вдигнемъ рѣка за гласуването на единъ заемъ, защото положението въ България е такова въ економическо и финансово отношение, че азъ не зная какъ бихме могли ние, като народни прѣдставители, да се върнемъ по домоветѣ си, ако не ни срѣщне населението съ камъни да ни избие. Всичко е прѣсушено, нѣма възможность държавата да върви ни крачка напредъ безъ заемъ. Азъ разбирамъ, има и другъ пѣтъ — азъ искахъ да фалираме, батакчилжкъ — никому да не плащаме. (Смѣхъ.) Ама има ли нѣкой да ме поддържа? (Ц. Та-слаковъ: Г-нъ Теодоровъ ще те поддържа!) И той е на моето мнѣние. (Смѣхъ.) Азъ поддържахъ нѣкога такава една идея, (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Хубава идея!) че заемитѣ, когато се правѣха отначало, правѣха се въ едно аномално

положение — тогава даже нашата партия протестираше и казваше, че единъ день ще дойде да влѣзе България въ нормалния си пѣтъ и ние и нашитѣ синове ще протестираме и нѣма да признаемъ тия заеми. Азъ дълго врѣме седѣхъ на това мнѣние и мислѣхъ, че ще настѣпи день когато нѣма да признаемъ тѣзи дългове, но азъ забѣлжихъ, че останахъ самъ съ своето мнѣние. (Смѣхъ. — Д-ръ Н. Генадиевъ: Онѣзи се отмѣтнаха!) Слѣдователно, когато всички партии дойдоха до заключение, че ние сме длѣжни да запазимъ честта на държавата, да излѣземъ акуратни въ всичко, тогава нѣма, освѣнъ да пристѣпимъ къмъ заеми, а щомъ пристѣпимъ къмъ заеми, ние ще ги приемемъ на условия, при каквито могатъ да се сключатъ. Ето защо, азъ казвамъ, по втория пасажъ, колкото се отнася до сключване на заема, ние ще направимъ най-голямъ простѣпка, ако отидемъ да опонираме на правителството и не само една простѣпка, но и едно зло на страната, защото азъ вѣрвамъ, че и земледѣлцитѣ, и еснафитѣ очакватъ тази радостна вѣсть, че заемътъ е сключенъ. (Н. Цановъ: Че ще се роди месия.) Туй е спасението! Ако дойдегъ съ мене да правимъ батакчилжкъ, разбирамъ. (Смѣхъ.) Повтарямъ да кажа, че по този вторъ пасажъ нѣма, освѣнъ безпрѣкословно да вдигнемъ рѣка за мѣроприятията на правителството. Това е моето мнѣние и азъ се надѣвамъ, че ако се не сподѣли това отъ всички тукъ, ние, болшинството на Народното Събрание, не можемъ да постѣпимъ инакъ.

Сега остава, г-да народни прѣдставители, да кажа нѣколко думи по онѣзи възрѣния, които г. г. ораторитѣ изказаха, по отношение на третия пасажъ отъ отговора на тронното слово; но азъ бихъ молилъ за 5—10 минути отидихъ и послѣ да продължа.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Давамъ 10 минути отидихъ.

(Слѣдъ отидихъ.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: (Звъни.) Засѣданието се продължава.

Г-нъ Теню Начовъ има думата.

Т. Начовъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Ще изкажа своето мнѣние по онѣзи възрѣния на нѣкои отъ г. г. прѣдговорившитѣ оратори, изложени по третия пасажъ отъ отговора на тронното слово. Азъ запомнихъ отъ онова, което г. г. ораторитѣ говореха, и въ особености това, което г. Д-ръ Генадиевъ говори. Първото нѣщо, което ми направи впечатление отъ неговитѣ мисли, бѣше, че има интереси руски, които не могатъ да се сходягъ съ българскитѣ, че има въпроси, въ които България и Русия се прѣсрѣщатъ. И азъ се надѣвахъ, че като такива прѣсрѣщания щѣше да ни наведе примѣри отъ миналото, но г. Д-ръ Генадиевъ нищо за миналото не упомена, съ което да обясни на почитаемото Народно Събрание дѣ

именно руските съ българските интереси се прѣсрѣщатъ; обаче, намека, че днесъ тѣ се прѣсрѣщатъ по въпроса за Фирмилиана и въобще по македонския въпросъ. Азъ, г-да народни прѣдставители, съмъ на съвършено противното мнѣние, и ако, както и по-рано казахъ, бѣше ми се дало случай да говоря за миналите събития въ България, азъ съмъ въ състояние да докажа по единъ положителенъ начинъ, съ факти неопорити — защото съмъ билъ свидѣтель и съучастникъ въ всичките минали събития, които сж се развили въ България, — че никѣдъ българските интереси не сж се срѣщали, не трѣбваше и не можеше да се срѣщатъ съ руските. И ако има нѣкои лица, които мислятъ, че интересите български и руски сж се прѣсрѣщали или се прѣсрѣщатъ сега или въ бъдеще ще се прѣсрѣщатъ, то е тѣхно заблуждение — азъ съмъ съвършено на противното мнѣние. Съжалявамъ, повтарямъ да кажа, че не ми се даде поводъ да обясня всички събития въ България и да ви увѣря, че ние се лъжемъ. Нашата интелигенция, русофобите, иматъ криво мнѣние за събитията. Мога да ви наведе само единъ примѣръ, който трѣбва да бѣде забѣлѣженъ тукъ, за да ви послужи за разяснение и разгонване на това убѣждение, което сте имали. Говори се, твърди се и много пѣти се е писало, че русите сж били противъ Съединението, че тѣ поддържали бунтовете въ България, че тѣ искали съвършеното унищожение на България и пр. Едно нѣщо мога да ви кажа, че съмъ билъ емигрантинъ и въ началото на емигрантската революция бѣхъ единъ отъ членовете, които образуваха тайния революционенъ комитетъ въ Букурещъ. Когато ние образувахме тоя комитетъ, ние се отнесохме до руския посланикъ въ Букурещъ, г. Хитрово, и му заявихме — защото и у насъ, емигрантите, имаше двѣ мнѣния: едното, че трѣбва Русия да се намѣси въ нашия държавни работи и да тури редъ на тѣй разбърканото положение, на този хаосъ, който се въцари подиръ 9 августъ, и другото, че ние българите, сами каквото можемъ да си направимъ, това трѣбва да стане; и дѣйствително, прѣоблада мнѣнието, че сами ние въ България, ако можемъ да смѣнимъ тази властъ узурпаторска, както се наричаше, и да въдворимъ редъ, добръ; ако не, ще трѣбва да се подчинимъ, — та, казвамъ, ние се прѣдставихме прѣдъ руския посланикъ и му заявихме, че въ България и народътъ, и войската сж съ насъ, че всички сж противъ регентството, и че ние сме въ състояние да съборимъ регентството съ поддръжката на народа, съ поддръжката на войската. И на насъ се даде отговоръ: „Българскій въпросъ болгарамъ възлагается“. Това бѣше дефинитивното рѣшение на руското правителство — българскиятъ въпросъ сами българите да си го разрѣшатъ. Тогава ние, емигрантите-революционери, прѣдприехме една революционна дѣятелностъ. Ние прѣдприехме тази революционна дѣятелностъ — азъ не искамъ да се връщамъ назадъ, да ви обяснявамъ причините, които ни заставиха за

туй, които не сж само извинителни, но и повелителни — и ние трѣбваше да се боримъ съ всички срѣдства за събарането на регентската властъ. Независимо отъ онѣзи мотиви, които имахме, ние считахме, че цѣлиятъ народъ, мирниятъ български народъ, е на нашето мнѣние, че той е завоюванъ, узурпиранъ и ще дойде съ насъ, и че не само българскиятъ народъ, но и цѣлата българска войска. И да мислѣхме туй имаше пълно право, защото тамъ, дѣто отидохме да агитираме и да проповѣдваме революция, ни посрѣщнаха съ отворени обятия. Азъ бѣхъ единъ отъ тѣзи революционери противъ регентството, които обиколиха нѣколко градове въ България въ врѣме на регентството. Ще видите, че въ Шуменъ ние правѣхме засѣдание въ къщата на единъ — не желая да споменамъ имена — отъ първите офицери. Двадесетъ души офицери отъ гарнизона и граждани присѣдствуваха и дадоха гласа си да се вдигнатъ противъ регентството. (Д. Петковъ: Значи, ние сме имали право да ви биемъ и гонимъ тогазъ? — Смѣхъ.) Това е Дарвинова теория, защото ние, ако бѣхме дошли на властъ тогазъ, щѣхме да ви изколимъ. (Г. Кирковъ: Ягоди отъ едно поле. — Смѣхъ.) То не се знае.

Азъ сега се връщамъ да ви кажа причините, които бѣха не само подбуждателни, но и задължителни. (Г. Кирковъ: Казахте пердето да не вдиgate?) Да, само единъ примѣръ искахъ да кажа, че ние за своята революционна дѣятелностъ намирахме приемъ въ срѣдата на българския народъ и войската. Но тамъ руското правителство бѣше непричастно. Наистина, имаше руси, които ни съчувствуваха, като личности, имаше власи, които ни съчувствуваха, като личности, но това не доказва, че руското правителство е съчувствувало на една бъркотия, на една сѣчъ, на една вътрѣшна революция. (Д-ръ П. Гудевъ: Г-нъ Начовъ, Вие получавате ли субсидия?) Не съмъ стѣпвалъ въ руска земя, не съмъ получавалъ никакви пари, защото азъ съмъ човѣкъ, който имамъ 10.000 л. приходъ въ София; стигатъ ми и не приемамъ да ме обвинявате, че съмъ получавалъ. При сѣ това азъ ще Ви отговоря, г-нъ Гудевъ, че ако приемахъ даже субсидия, това още не можеше да ми се вмѣни за вина или прѣдателство. Белки когато азъ се боря за идеи и нѣмамъ възможностъ да живея въ отечеството си, скитамъ се въ чужда земя и тамъ ми дадатъ прѣхрана, нема това ще каже прѣдателство? Азъ не съмъ живѣлъ въ руска земя и не съмъ ялъ отъ руския казанъ; (Смѣхъ.) но ще ви кажа, че ако нѣкои емигранти ядоха отъ руския казанъ, вие издохте българския казанъ. (Смѣхъ. — Д-ръ П. Гудевъ: Има едно малко различие.) Какво е различieto? Вие издохте България. (Смѣхъ.) Подиръ 1894 г., извѣстно е на цѣлия български народъ, палатътъ бѣше отрупанъ съ купъ телеграми: падна тиранитътъ; падна кървавиятъ режимъ. Туй какво свидѣтелствува? Че вие бѣхте тукъ узурпатори. Вие ме прѣдизвиквате да говоря. (Д. Петковъ: Вие си говорѣте.) Не

искамъ да казватъ, че ние тамъ сме правили нѣ-
какви прѣстъпления. Не, вие ги направихте въ
България и ги направихте до такова дередже —
неопростими. България до падането на Стамболова
бѣше като единъ трупъ безжизненъ и оттогава на-
самъ българскитѣ правителства нѣмаха друга грижа
освѣтъ за свѣстяването му. Ние такова прѣда-
телство и измѣна не сме направили на България,
ако сме яли и пили нѣкъдѣ вънъ. (Д. Петковъ:
Можешъ ли ми каза, кой стана причина за да бѣ-
гате вие и ние да ви биешъ?) Азъ искамъ да ви
кажа единъ просто фактъ, че рускитѣ и българ-
скитѣ интереси не се посрѣщатъ; но ако искате
повече да говоря, вие ще посърнете тамъ. (Смѣхъ. —
Д. Петковъ: Нѣма да пасуваме.) Добръ. Ще се
удеде случай другъ пътъ. (Д. Петковъ: Искамъ
сега, защото и ние ще говоримъ.) Повдигнете въ-
просъ за всички тѣзи минали работи и азъ ще Ви
обясня. И увѣренъ съмъ, че когато ще видите
тѣзи мои обяснения, ще прѣклоните вратъ. (Д. Пет-
ковъ: Кажи го, бе брате.) Нѣма причини. (Нѣкой
отъ прѣдставителитѣ: Виповникътъ нѣма
защо да го виждаме — ние го знаемъ.)

М. Такевъ: Какъ е било възможно Вие и г. Пет-
ковъ, два противоположни полюса, да се избирате
въ една листа?

Т. Начовъ: Може, може. Вие не сте ли виждали
единъ турчинъ и единъ българинъ да тргуватъ
въ единъ магазинъ — единиятъ отива въ черква,
а другиятъ въ джамия? (Голѣмъ смѣхъ.) Ние вър-
шихме една трговия — сдружихме се.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Отговорѣте, противъ Васъ
каква листа имаше?

Т. Начовъ: И противъ моята, и противъ вашата
листа тоже имаше коалиционна — демократи и на-
родняци. Това не е неморално нѣщо. Азъ имахъ
въ избора малко сермии, тѣ сѣщо имаха малко
сермии и рекохъ да се сдружимъ. (Веселостъ.) Моля
ви се, г-да народни прѣдставители!

Тѣй щото, повтарямъ да кажа, че колкото се
отнася до миналото, азъ съмъ на мнѣние и убѣж-
дение и имамъ за това огромно количество дока-
зателства, че интереситѣ на България и Русия не
се посрѣщатъ, не сѣ били противни никога. (Нѣкой
отъ прѣдставителитѣ: Какви сѣ били?) Не
сѣ се посрѣщали, паралелни сѣ били. (Д. Петковъ:
Идентични сѣ били!) Идентични. (Д. Петковъ: Нѣма
освѣтъ да прокламираме, че сме едно. (Нѣкой отъ
прѣдставителитѣ: Че сме Задунайска губерния!)
Задунайска губерния, ако дойде единъ стамболов-
ски режимъ, азъ бихъ я прѣдпочелъ; ако единъ
сатрап пакъ дойде, турска провинция бихъ прѣд-
почелъ да бждемъ. (Д. Петковъ: Има такива, които
сѣ подписали, и между министритѣ.) Белки ще дамъ
да ме унищожишъ? Менѣ, патриотизмътъ на ко-
гото е опитанъ на пробния камъкъ, да изгѣзе единъ

и да ми каже: азъ съмъ патриотъ, наведи си гла-
вата да те коля! Вашиятъ режимъ бѣше такъвъ.
Но да не се прѣпираме сега, ако искате да свърша
по-скоро! (Веселостъ.)

Та искамъ да кажа, че, по моето дълбоко убѣж-
дение, интереситѣ на Русия и интереситѣ на Бъл-
гария досега, при всичкитѣ събития и произшествия,
които се случиха, навсѣкждѣ не сѣ били противо-
положни — всѣкога сѣ били паралелни. Ако ги
намирамъ нѣкои за противоположни, то е защото
тѣ гледатъ отъ една точка на въпроса, а другитѣ
гледатъ отъ друга. Не ги считамъ, че и днесъ сѣ
противоположни по въпроса за ржкополагането на
единъ сръбски митрополитъ, Фирмилиантъ, и нито
считамъ, че поведението на Русия по македонския
въпросъ е едно поведение противоположно на инте-
реситѣ на България. Прѣди всичко, г-да народни
прѣдставители, ние трѣбва да опрѣдѣлимъ какво
е нашето положение спрѣмо Русия и само тогава
да сѣдимъ доколко тя се е отнасяла подобающе
къмъ насъ и доколко ние сме се отнасяли подо-
бающе къмъ нея. Азъ мисля, че ние нѣмаме ни-
какво основание да искаме, щото непрѣмѣнно Русия
по нашитѣ възгледи, по нашето мнѣние, да ни под-
държа по единъ или другъ въпросъ, тѣй както ние
желаемъ, защото Русия спрѣмо насъ какво е на-
правила и какво е поведението ѝ е извѣстно. Ние
робувахме 500 години и въ разстояние на послѣд-
нитѣ 100—200 години постоянно отваряхме обя-
тията си и отправяхме молба къмъ Русия, като
искахме да ни освободи. И, най-послѣ, дойде Русия,
направи голѣми жертви и освободи ни. Истина е,
че има патриоти, които поддържатъ, че ние, бъл-
гаритѣ, направихме това освобождение, по това нѣщо
ще бжде недобросѣвѣстно, и менѣ ми се струва, че
изобщо нѣма българинъ, на която партия и да
принадлежи, да не признае, че освобождението се
дѣлжи изключително на жертвитѣ, които Русия
направи. Това не само че се твърди, но се признава
и отъ всички партии, а това го свидѣтелствуватъ
и стотинитѣ и хилядитѣ паметници; това го сви-
дѣтелствува и паметникътъ, който сега се построява
срѣщу Народното Събрание на Царь-Освободителя.
Така щото, по въпроса, кой освободи България, не
може да има двѣ мнѣния: едно единствено е, че
насъ ни освободи Русия. Ние, робитѣ, въ 1876 г.
бѣхме изложени въ края на своята погибелъ и, ако
не дойдѣше Освободителната война и не дойдѣше
Русия да ни избави, нѣмаше да съществуваме като
народъ. Но слѣдъ нашето освобождение какво бѣше
нашето поведение? Русия при освобождението
склучи въ Санъ-Стефано единъ договоръ, споредъ
който начерта една велика България, обаче дипло-
матитѣ въ Берлинъ, другитѣ държави намѣриха,
че такава една велика България е опасна за инте-
реситѣ на Европа и заради туй се постараша да
я разцѣпятъ и разпрѣснатъ. Ние, българитѣ, недо-
волни отъ рѣшенията на този конгресъ, намислихъ
да го развалимъ, намислихъ да възстанемъ онай
Санъ-Стефанска България, която руситѣ направиха

въ Сант-Стефано, и когато имяхме възможност, когато се чувствувахме свободни ние се стремѣхме да достигнемъ тая наша историческа задача. Но понеже ние не бѣхме се още вътрѣшно устроили, не бѣхме още закрѣпнали въ тая малка частъ на България, нѣма съмнѣние, желанието да осъществимъ една своя историческа задача, споредъ мене, бѣше много прѣждевременно, и Русия, колкото и да съчувствуваше, колкото и да влизаше въ положението ни, не можеше да сподѣли нашето мнѣние, не можеше да се поведе подиръ нашитѣ искания и да се внесе въ авантюра, за да иска осъществяването на единъ Сант-Стефански договоръ прѣждевременно. Тукъ бѣше началото на нашето недоразумѣние съ Русия. Какво е сѣкществото на това недоразумѣние? Руситѣ видѣха, че ние на своя глава искаме да направимъ нѣщо и не сториха нищо, освѣнъ да се оттеглятъ и да ни оставятъ самостоятелно да работимъ каквото можемъ. Ние се обвихме противъ тѣхъ загуй, защото не дойдоха тѣ да рискуватъ своитѣ държавни интереси въ полза на нашитѣ авантюристически начинания. Менѣ ми се струва, че това поведение отъ наша страна е осъдително, защото азъ го уподобявамъ на това, когато единъ просекъ отиде при нѣкой човѣкъ и му каже: „Моли ти се, азъ съмъ много бѣденъ — дай ми едно петаче да си купи хлѣбъ!“ Следъ дълги молби, той изважда и му дава, а той взима петачето и казва: „Защо ми дава той това петаче? Той има нѣкакви намѣрения!“ И ние още отъ първитѣ години на нашето освобождение захванахме да тълкуваме, че Русия е дала намъ свободата затова, защото е имала задни цѣли. Е добръ, ами ние я викахме да ни освободи и сега какво основание и право имаме да я критикуваме, че ни е дала свободата? На какво основание имаме право да мислимъ, че руситѣ сѣ направили това съ задни цѣли? На, това е слабостта, това е невъзпитаността на българския народъ! Ние 300—400 години бѣхме роби и въ всичкия той дълъгъ периодъ ние не знаехме, че може да се направи благодѣяние на нѣкого; ние знаехме, че може да се върши само зло, но добро не сме видѣли, нито сме имали понятие за него, и когато дойдоха да ни освободятъ, ние не можехме да си дадемъ отчетъ. „Какъ така? Замисли има! Тѣ иматъ нѣкакви задни намѣрения, нѣкакви задни цѣли!“ Това можеше да го допусне само единъ невъзпитанъ човѣкъ, само единъ невъзпитанъ народъ! И нашето поведение въ първитѣ врѣмена подиръ Освобождението спрѣмо Русия бѣше такова. Ние бѣхме подобни на една личностъ, на която сѣ подарили една чаша. Вземме чашата и казваме: „Добръ, тази чаша е хубава, ама ние не сме доволни; ние искаме и единъ калхпъ за нея, за да я туримъ, защото иначе ще се строши.“ И понеже Русия не е сега въ състояние, не ѝ позволяватъ държавнитѣ интереси тутакси, като ни е подарила една чаша, да ни подари и една кутия за нея, ние казваме: ти си калпава държава, ти си проклета държава, ти ни давашъ

туй, ама не ни давашъ кутия!“ Е, моля ви се! Понеже на България въ първитѣ години Русия не даде Македония и Южна-България, ние се сърдимъ. „Добръ, казватъ тѣ, ама почакайте, ще дойде врѣме и това да стане! Но сега непрѣмънно, то е, както дѣто има приказка за една развалена мома, която е казала на баща си: „андра тело, тора то тело — мжжъ искамъ, сега го искамъ.“ (Смѣхъ.) Моля ви се, положението на България спрѣмо Русия, по въпроса за Съединението, за Македония и пр., е подобно на това. Искаме отъ Русия не само това, което ни е подарила, но и да се прибави нѣщо, и ако обстоятелствата не ѝ позволяватъ да направи това, ние сме готови тутакси да я укоряваме като една варварска държава. Азъ мисля, че това произхожда тоже отъ една неблагоприятностъ, отъ една неморалностъ. Азъ имамъ случая, г-да народни прѣдстатели, да се срѣщна съ единъ русинъ, който имамъ причина да кажа, че бѣше славянофилъ, но не толкова славянофилъ, колкото българофилъ, защото има много такива руси. Ние може да оспорваме това, но азъ вѣрвамъ, че по-големата частъ отъ насъ, народнитѣ прѣдстатели, ще сподѣлятъ това мое мнѣние, че има великодушни руси, които отъ душа и сърце желаятъ величieto и доброто на България. Съ такъвъ единъ русинъ азъ имамъ случая да се разговори по нашитѣ работи, и той ми каза: „Моля ви се, вие, българитѣ, за Русия сте послѣдното чедо на Израилъ: вие сте възлюбениятъ Венеаминъ. Правите ни пакости, пеувате ни, наричате ни варварска, азиатска държава; такива укори хвърляте върху насъ, щото, ако бѣше друга държава, трѣбваше да обявимъ война. Но ние отъ васъ търпимъ всичко това, защото ние ви обичаме, защото имаме една слабостъ къмъ васъ. (Г. Кирковъ: Обичатъ ни и веръ селямъ!) Но, казва, позволете ни да ви явимъ, че колкото и да имаме слабостъ къмъ васъ, колкото и да желаемъ вашето величие, което рано или късно ще стане, за нашето щастие ще бѣде по-добръ, ако врѣмето бѣде по-далекъ. Защо? Защото, казва, ние прѣдвиждаме резултата отъ една велика България. Ще стане това нѣщо: ние ще видимъ единъ денъ България обединена съ Македония и Одринско, ще видимъ даже, че въ рѣцѣтъ на България се намира и Цариградъ. (Г. Кирковъ: Вей, това е интересно! — Смѣхъ.) За насъ, руситѣ, е безразлично, или же прѣдпочтително е България, освободената отъ насъ държава, да бѣде велика на балканитѣ, да имаме единъ оплотъ, за да се раздѣляме отъ неприятелскитѣ намъ държави на западъ, и ако това бѣде България, ние съчувствуваме на това нѣщо; но прѣдвиждаме резултата отъ онази велика България. Ние гледаме онзи моментъ, когато вие ще отидете въ Цариградъ и ще съберете вашия парламентъ. (Голѣмъ смѣхъ.) Когато вие бѣдете въ Цариградъ и свикате едно голѣмо народно събрание — като нашето сега, и може двойно по-голѣмо — първиятъ въпросъ, който ще повдигнете отъ трибуната, ще бѣде, защо аджеба насъ Русия ни обедини, защо ни даде Одринско,

защо ни даде Цариград? И ще се обади отъ другата страна единъ ораторъ да ви каже: стойте, азъ ще ви кажа — очень просто, твърдъ просто; обедини ни, за да ни глътне изведнажъ. (Смѣхъ.) Ето ти. Вие се сърдите, вие ни викате, вие ни хулите, че не сме ви обединявали. Освободихме ви — имаме задна цѣль; станахте велика България — за да ви глътнемъ изведнажъ.“ Ето защо, казвамъ, ние не можемъ да се избавимъ отъ фаталния край, щото рано или късно България да стане велика държава, и да стане велика чръзъ съдѣйствието и съчувствието на Русия. Но знаемъ резултата. То е естествено, и азъ, г-да народни прѣдставители, ако съдя отъ чувствата, които се култивиратъ, отъ идеитъ, които се развиватъ между българската интелигенция, дохождамъ до заключение, че наистина сега ако не сме доволни за благодаренията на Русия, колкото по-голъми станемъ, толкова по-голъми хайрскизи ще станемъ. (Продължителенъ смѣхъ.)

Азъ мисля, г-да народни прѣдставители, че по отношение на Русия, на руската политика, най-правиленъ възгледъ, най-приличенъ, най-благороденъ и най-патриотиченъ възгледъ е, да благодаримъ за извършеното благодарение, безъ да търсимъ ние смѣтка, какво Русия прави, кому другиму прави благодарение, кому иска да излива милоститъ си. Това не е наша работа. И ако ние дойдемъ до това съзнание единъ денъ, щото всички да благодаримъ на Русия, да не критикуваме нейнитъ намѣрения, нейната политика, ние може да очакваме много по-голъми ползи, много по-голъми облаги, отколкото всѣки денъ. Дори и тукъ, въ Камарата, ставаме да критикуваме дѣятелността и развитието на руската политика, да я упрекваме и да казваме, че тя е наша неприятелка, че нейнитъ интереси се посрѣщатъ съ нашитъ. Ако, наистина, въ България ще култивираме тия идеи, азъ ви казвамъ, че руситъ ще бждатъ въ правото си да бждатъ противъ насъ и даже да ни направятъ зло, защото това го налага и логиката. Има руси, които азъ съмъ слушалъ да го казватъ, и, ако не го казватъ, трѣбва да го казватъ: „Да, ние създаваме една велика България, за да имаме единъ нощегъ; когато настѣпятъ врѣмена, въ които можемъ да се сразяваме съ неприятелскитъ държави, ние искаме одихъ въ България. Но ако вие, вмѣсто да пригответе мѣсто за почивка, за одихъ, въздигнете единъ цитаделъ, една крѣпостъ, тая крѣпостъ ние ще унищожимъ“. И ако, наистина, това нѣщо не го направятъ руситъ, ще бждатъ най-глупавата държава. Ние нѣмаме основания, ние нѣмаме право, да не позволяваме на руситъ да го направятъ. Ето защо, наистина, руситъ могатъ да се явятъ прѣдъ българския народъ като противни на неговитъ стремления, когато този народъ съдържа хора, съдържа едно общество, което постоянно ругае тая държава, която ни е направила толкова благодарения, и което постоянно се заканва срѣщу нея. Но ако България ще се състои отъ членове, които благодарятъ за благодаренията, които извършиха руситъ спрѣмо насъ,

нѣма съмнѣние, че руситъ ще благоволяватъ въ такава държава. (Г. Кирковъ: Тогава ще трѣбва да станемъ всички цанковисти! Ще се разсърди Русия!) Вие живѣйте, бждѣте благородни хора, както ония екзалтирани въ Полската камара патриоти, които разгрѣмваха: всичкитъ държави да съборятъ: и Русия, и Австрия и Германия, дайте оръжия и пр. и пр. Вие сте отъ тѣхъ.

Г. Кирковъ: Вие пъкъ сте отъ тѣзи патриоти въ Полша, които земаха пари отъ Русия, отъ Екатерина II, продаваха своето отечество и отиваха въ Парижъ да ги ядатъ!

Т. Начовъ: А Вие не България, но и най-милото си ще продадете!

Г. Кирковъ: Казани нѣма въ нашата история!

Т. Начовъ: Вашитъ социалисти да ме простятъ — всички шпиони въ Русия сѫ социалисти.

Г. Кирковъ: Тѣй ли?

Т. Начовъ: Да, да, и тѣ сѫ социалисти, додѣто сѫ гладни; наядатъ ли се, станатъ ли богати, получатъ ли облага отъ властитъ, тѣ ставатъ ретрогради.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Моля, г-да, не се разправяйте!

Г. Кирковъ: Азъ мога да посоча на емигранти русофили, които сѫ били шпиони на Стамболова въ Русия!

Т. Начовъ: Може да е имало, какво отъ това?

Г. Кирковъ: Вие стойте въ къща покрита съ стѣкло; ние хвърляме камъни и я разчупваме!

Т. Начовъ: Вие може да хвърляте всичко, ние на открито живѣемъ. Ако не бѣха ме прѣдизвикали, азъ не щѣхъ да отговарямъ. Но дължеиъ съмъ да Ви обадя, че вие сте една политическа секта, която е катѣръ куйру: отъ единъ ставате на осемъ, отъ осемъ ставате на единъ. (Смѣхъ.) Додѣто има гладурия, вие сте крайни; мѣнико облаги имате ли, вие сте ретрогради. Това сте и въ Русия, това сте и въ Германия. Недѣйте се хвали съ патриотизмъ.

Д. Влаговъ: Вие не познавате социалиститъ!

Т. Начовъ: Познавамъ ги. Когато ще дойде единъ моментъ да говоримъ за социализма, азъ ще ви го разправа.

Д. Влаговъ: Може рускитъ социалисти, които вие познавате, да сѫ като Васъ.

Т. Начовъ: Недѣйте говори, г-нъ Влаговъ, оставѣте това перде.

Г. Кирковъ: То е английско перде. (Смѣхъ.)

Н. Поповъ: Въ Русия нѣма социалисти, които да взематъ пари, за да разтурятъ общински съвѣти.

Т. Начовъ: Какво искате да кажете, г-нъ Поповъ?

М. Такевъ: Г-нъ Поповъ иска да Ви каже за историята на Джонъ Бул. (Смѣхъ.)

Т. Начовъ: Искате ли да ви я разкажа? Намирате ли за интересъ на Народното Събрание да разкажа тая история.

Д-ръ П. Гудевъ: Желаетъ.

Т. Начовъ: Г-нъ Такевъ! Моята скромна личностъ никога нѣма да работи за интересъ, и за користъ нѣма да направи прѣстъпление. (Д. Влагоевъ: Какво писахте въ „Гражданинъ“?) Азъ не съмъ билъ нито правителственъ човѣкъ, нито правителственъ чиновникъ; своя трудъ продавамъ и даромъ, и богато, и мене не ме е страхъ отъ мнѣнието на единъ Поповъ, отъ мнѣнието на единъ Такевъ, защото, ако се зароя въ тѣхнитѣ дѣла, ще намѣря гнусота съ баири. (Смѣхъ.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: На прѣдмета, г-нъ Начовъ!

Т. Начовъ: Вие сте свободни да имате свое мнѣние, но азъ за вашето мнѣние не давамъ нито половинъ пара.

Г-да народни прѣдставители! По тая точка, за нашето русофилство, за което г. Д-ръ Геннадиевъ упрекна правителството и каза, че ние, прѣди да бждемъ русофили, трѣбва да бждемъ българи, по тая точка имамъ въ заключение да кажа, че ние никога не сме прѣставали да бждемъ чисти, истински български синове, пробенъ камень, когато се яви да бждемъ изпитани и сме доказвали това. Може би г. Д-ръ Геннадиевъ да не е миналъ на пробния камень, но ние сме минали. (Д-ръ Н. Геннадиевъ: Г-нъ Теню Начовъ! Въ моя родъ броятъ три поколения патриоти и нито единъ отъ мой родъ не е подписвалъ махзари до великия везиръ, за да окупира Източна-Румелия.) Твойтъ родъ може да е свършенъ до твой баща, а ти да почвашъ. (Смѣхъ. — Д-ръ Н. Геннадиевъ: Азъ бѣхъ въ Сръбско-българската война — посочете ми, колко души отъ министритѣ сж били въ тая война, или сж служили?) Твоята работа е като на катѣра: като го попитали кой му е баща, той отговорилъ, че хатѣтъ му е вуйчо. Недѣйте се хвали за миналото си. (Д-ръ Н. Геннадиевъ: Попитайте тѣхна милостъ (Сочи къмъ г. г. министритѣ.) дали сж били въ войната и служили ли сж военната повинностъ?)

Азъ казвамъ, г-да народни прѣдставители, че, наистина, справедливо е, че прѣди да бжде човѣкъ русофилъ или славянофилъ, трѣбва да бжде българинъ; но има и друго нѣщо, че прѣди да бжде

българинъ, трѣбва да бжде човѣкъ. Защото, ако той не е човѣкъ, не може да бжде нито българинъ, нито русофилъ, нито нищо, а човѣщината налага длъжностъ на всѣки българинъ, ако има човѣшко чувство, да бжде признателенъ прѣдъ великото освободително дѣло на Русия. Псува ли той, ругае ли той, азъ не го искамъ и за българинъ. (Ржкопѣскане. — Д. Петковъ: Ами Дѣдо Цанковъ съ „жилото и меда“ въ кои пада?) Ще кажа и за него. Азъ го знамъ това нѣщо.

Г-да народни прѣдставители! Старитѣ Римляни (Смѣхъ.) когато отивали да се биятъ съ Египтянитѣ, като чувствували своята слабостъ срѣщу Египтянитѣ, за да ги побѣдятъ, вдигали на върлини котки; н, понеже Египтянитѣ обожавали коткитѣ, не смѣяли да стрѣлятъ върху тѣхъ, и по тоя начинъ Римлянитѣ ги туряли въ бѣгъ. Демагозитѣ въ България и въ цѣлия свѣтъ, когато се чувствуватъ слаби въ борбата срѣщу своя противникъ, тѣ се домогватъ до свещена нѣкоя котка: взематъ нѣкое народно суевѣрие, вдигнатъ го на знамето си и казватъ на противника си: бѣгай, защото азъ държа свещено знаме. Азъ бихъ ви увѣрилъ, че всѣкитѣ наши мже патриоти, подобни на онѣзи, които разгромваха цѣлъ свѣтъ въ Полския парламентъ, си послужиха съ туй светотатствено сръдство да излизатъ срѣщу своитѣ противници съ нѣкои свещени котки, съ нѣкои народни идеали, съ нѣкоя народна задача. (Отъ крайната лѣвица: Напр., русофилството!) То не е свещена котка — народни идеали, суевѣрие народно. (Смѣхъ.) Моля ви се!

Въпросътъ за Фирмилиана въ моитѣ очи не прѣдставлява нищо друго освѣнъ едно суевѣрие, една свещена котка, която взематъ нѣкои, за да побѣдятъ своя противникъ. Друго-яче азъ не мога да си го обясна. И имамъ причини, и ще се потруда да ви увѣри, че това дѣйствително е една такава светотатствена маниера отъ ония, които съ Фирмилиановия въпросъ искатъ да се кажатъ, че сж най-големитѣ патриоти и че всѣчки други, които не разбиратъ въпроса като тѣхъ, сж прѣдатели. (Д. Петковъ: Ами дѣдо Цанковъ и дѣдо Екзархъ?! И азъ бѣхъ на единъ митингъ, и азъ държахъ рѣчь, но това още не доказва, че трѣбва да го разбираме тѣй, както го разбиратъ нѣкои оратори. Азъ уподобявамъ въпроса за Фирмилиана на тази случка, която се съдържа въ апостолскитѣ послания. Апостолъ Павелъ, когато отишълъ въ Ефесъ — (Смѣхъ.) моля ви се, недѣйте се смѣ, азъ ви говоря сериозно — когато отишълъ въ Ефесъ да проповѣдва Христовото учение, казалъ: азъ проповѣдвамъ едно божество, което не се прави съ човѣшки рѣцѣ, но което обема цѣлата вселенна. Тогата единъ куюмджия отъ Ефесъ, който лѣялъ кумири, помислилъ, че това учение ако възгосподствува, тогава неговиятъ занаятъ ще пропадне, не ще може да лѣе кумири; свикалъ еснафитѣ и имъ казалъ: „Има едно учение, което ще ни зароби, ще ни вземе хлѣба; независимо отъ туй, това учение казва, че нашата богиня Артемида не била богиня славна, та и нейната слава

се покрива. Веднажъ съгласилъ еснафитѣ, че славата на богинята се намалява и че тѣхното положение се угрожава, тръгнали да правятъ бунтъ и въ едно кратко врѣме, казватъ точно въ два часа, се събрали и викали. „велика Артемида Ефеская!“ Отъ тѣзи хиляди и хиляди множество е имало, може би, нѣколцина заинтересовани отъ куюмджийския еснафъ, които сж разбирали та сж викали, но хилядитѣ сж викали по подражание, безъ да разбиратъ. Азъ, разбира се, считамъ, че и този Фирмилиановъ въпросъ е „велика Артемида Ефеска“, че има нѣколцина, които разбиратъ истинското му значение и иматъ нѣкои свои цѣли, за които го повдигатъ, но нашето общество, нашиятъ народъ, допущамъ че е викалъ, въ голѣмата си частъ, безсъзнателно. (Г. Кирковъ: Значи, Вие сте били куюмджията.) Азъ не викахъ тѣй; азъ говорихъ, което трѣбваше да говоря.

Г-да народни прѣдставители! Азъ бѣхъ приготвенъ, имавъ идеи, имавъ мисли подробни по този Фирмилиановъ въпросъ, но слѣдъ като прочетохъ писмото на г. Ризова до Негово Блаженство, азъ видѣхъ, че не съмъ само азъ единъ въ три и половина милиона българи, че има и другъ, който е напълно съгласенъ съ моето мнѣние. И понеже толковъ на подробно и ясно и съ такива необорими аргументи е изложенъ този въпросъ въ писмото на г. Ризова до Негово Блаженство, азъ мисля, че всѣки отъ насъ трѣбва да пожертвува малко отъ свободното си врѣме, да прочете това писмо, да помисли и обсъди сериозно и да си състави правилно мнѣние по този въпросъ. (Д-ръ Н. Генадиевъ: Който го прочете, ще плюе!) Ти можешъ да плюешъ. (Д-ръ П. Гудевъ: Цѣлятъ народъ.) Може да има единъ милионъ глупци, (Д-ръ П. Гудевъ: Каго Васъ!) може да има два-три милиона глупци, но това още не доказва, че вие сте въ правото си, защото общественитѣ мнѣния още не сж критериумъ, който може да опрѣдѣли истината и правдата въ свѣта; общественитѣ мнѣния въ свѣта сж направили най-големитѣ злини; тѣ сж покосили най-големитѣ и най-благороднитѣ хора въ свѣта; поради общественото мнѣние разпнаха Христа на кръстъ; неговиятъ сѣдия Пилатъ казваше: чистъ съмъ отъ неговата кръвъ, но народътъ викаше: разпни го, разпни го! Какво искате да кажете, че единъ милионъ или петъ милиона били на едно мнѣние? Петъ милиона сж излѣгани! (Нѣкой отъ прѣставителитѣ: Истината е въ Васъ!) Азъ може да съмъ единъ. Ние трѣбва да критикуваме въпроса независимо отъ мнозинството, не отъ точка зрѣния колко хора има за него, но да потърсимъ самата правда, самата истина. И азъ повтарямъ да ви кажа, че отъ аргументитѣ, които се съдържатъ въ писмото на г. Ризова, е ясно като бѣлъ день, че въпросътъ съвършено не е тѣй, както го разбиратъ и искатъ да го експлоатиратъ. Но азъ по тоя въпросъ за двѣ причини не ща да се простирамъ много: първата е, както ви казахъ, че ви цитирамъ и ви посочвамъ да четете, да се занимаете съ това

писмо, и, като истински българи и патриоти, да си опрѣдѣлите едно положително мнѣние. (Д-ръ П. Гудевъ: Вие сериозно не сте чели това писмо!) Независимо отъ това, по този въпросъ менѣ ми се струва, че има нѣкои отъ послѣдующитѣ г. г. оратори, които ще се потрудатъ да го обяснятъ, и затова азъ по въпроса за Фирмилиана нѣма повече да говоря. Едно нѣщо само, което мога да кажа, е — понеже се касае въпросътъ за русофилство и за срѣщане на противоположни руски и български интереси, — едно нѣщо, което мога да кажа въ случай, е, че ние нѣмаме ни най-малко право да упрекаваме Русия, ако държи такова или иначе поведение по този въпросъ. Какво е длъжна намъ Русия и на какво основание ще държи тя съ насъ, а не съ други. (Д. Петковъ: Русия не обвиняваме, но Данева! — Д-ръ Н. Генадиевъ: Ние Русия не обвиняваме: ние сме съгласни съ Васъ, че Русия има. . .) Азъ тогава ще бъда принуденъ да се простна повече по този въпросъ. Азъ ще ви кажа, че вие дадохте за въпроса още първия день една интерпелация, вие дигнахте на знамето си една свещена ютка и искахте да ви даде министерътъ отговоръ, какво поведение е държалъ по този въпросъ и какво поведение има да държи. Азъ, въ качеството си на народенъ прѣдставителъ, бихъ задалъ противното питане на г. министра; азъ бихъ го попиталъ: белкимъ наистина правинтъ постѣпки по този въпросъ и белкимъ наистина иматъ намѣрение да правинтъ нѣкакви постѣпки? (Гласове: О-хо!) О-хо, я! (Силенъ смѣхъ.) Моля ви се, на какво основание и съ какво право българското правителство . . . (Д-ръ П. Гудевъ: Направѣте интерпелация въ тази смисълъ). Азъ не отговарямъ за мнѣнието на министра, азъ защищавамъ мои идеи. Може да има нѣкои точки, въ които да е съгласенъ министърътъ, може да има други, въ които да не е съгласенъ. Не съмъ взелъ неговото мнѣние и не отговарямъ за него. Може да е той на мнѣнието на г. Генадиева. Азъ казвамъ, че ние като жители на българската държава, която има собствени интереси вътрѣшни, не позволяваме да се повдига единъ въпросъ, на който крайщата не сж извѣстни. Азъ не мога да сподѣля мнѣнието на г. Каравелова, който каза: безъ война да не отстъпваме по този въпросъ. Какъ тѣй, да не отстъпваме? Прѣди всичко този въпросъ не е нашъ, а е на Турция: тя нарежда владитѣ, вѣнчава ги, кръщава ги. Какво право имаме ние да се мѣсимъ въ работитѣ на Турция? (Д-ръ Н. Генадиевъ: Прѣди половина часъ застъпвахме въ Цариградъ!) То е подиръ единъ вѣкъ. (Смѣхъ.) Азъ искамъ да кажа, г-да, че ние тукъ, като българи, като прѣдставители на единъ български народъ, ще направимъ ли една услуга на тази държава, ако наистина увлечемъ правителството да отиде съ една строга нота въ чужда държава и да каже: азъ искамъ тѣй да рѣшимъ този въпросъ. Може да каже Турция: не искамъ да зная, да хвърли една хрѣчка на нотата

и да каже: гледайте си вие работата, азъ знам какъ да реда работитѣ си. Какво би направило едно българско правителство? Г-нъ Каравеловъ каза, че трѣбва да обявимъ война. (И. Каравеловъ: Г-нъ Каравеловъ каза, че тия работи се не говорятъ отъ умни хора, а отъ глупави! — Излиза отъ залата.) Азъ те познавамъ, г-нъ Каравеловъ, още отъ 1881 г. Ти знаешъ. Ти си бѣгалъ и други пѣтъ. (И. Гешовъ: Такива работи не се говорятъ!) Въ всѣки случай, повдигатъ въпросъ, правятъ запитвания, азъ съмъ длъженъ да кажа противното. (И. Гешовъ: Оставете на министра да говори!) Не, това е мое мнѣние. Азъ говоря като българинъ, като български прѣдставителъ. Азъ ще упреква това правителство, което иска да се мѣси на друга държава, защото нѣкои мислятъ, че този е интересътъ на българския патриотизъмъ. Азъ мисля, че съвсѣмъ не е така. Тѣзи мои аргументи се съдържатъ и въ писмото на Ризова и нѣма никой да се намѣри да ги опровергае. (Д-ръ Н. Генадиевъ: То е вѣрно, защото никой нѣма да се унижи дотамъ!) То е Вашето мнѣние.

По тоя въпросъ по-добрѣ е, казвамъ, да съкратимъ. (Гласове: Съгласни сме.) Вие пазѣте своето мнѣние, а пѣкъ азъ оставамъ на моето.

Но има единъ другъ въпросъ, г-да народни прѣдставители, който има тѣсна връзка съ този Фирмилиановъ въпросъ — македонскиятъ въпросъ. По него въпросъ азъ ще ви кажа, че стоя на особено мнѣние и отъ г. Ризова въ неговото писмо, и отъ много ваши екзалтирани патриоти, може би, и отъ правителството, и мисля, че ми се удава случай да изкажа мнѣнието си. Прѣди всичко, г-да народни прѣдставители, по македонския въпросъ, отъ него се развива два вида дѣятелностъ: една посредствомъ Негово Влаженство Екзарха, дѣятелностъ просвѣтителна, църковна, и друга една дѣятелностъ отъ разнитѣ комитети, било въ България, било въ Македония. (Гласове отъ лѣвицата: Оставете тоя въпросъ — не му е мѣстото тукъ!) Тогава, азъ ще свърша. (Гласове отъ лѣвицата: Най-хубаво!) Но заявявамъ, че ще направятъ. . . (Г. Кирковъ: Защо да не говорите?

— Д. Благоевъ: Интересно е да знаемъ Вашето мнѣние по македонския въпросъ, по отношение на руската политика.) По македонския въпросъ азъ ви казахъ, че не искамъ да знамъ какъвъ е рускиятъ погледъ, и не ми трѣбва. Какъвъ трѣбва да бѣде погледътъ на българитѣ — туй е важно заради насъ, като държава, като народъ. А споредъ мене, азъ намирамъ, че македонскиятъ въпросъ трѣбва да си остане въ положението, въ което се намира сега, и колкото повече се продължава туй положение, толкова по-добрѣ е за насъ, за България. Колкото повече стонъ въ туй положение македонскиятъ въпросъ, толкова по-голямъ користъ или полза има за България. (Н. Габровски: А за македонцитѣ?) За българитѣ говоря, за македонцитѣ не говоря! Ние защитаваме българскитѣ

интереси ли, или грѣцитѣ, или трансвалскитѣ (Смѣхъ.) Азъ говоря за българитѣ и прѣдставлявамъ българитѣ. Въ Македония има и арнаути има и тоски и геги, не знамъ тѣхния халъ какъвъ е, и не искамъ да го знамъ! Азъ говоря тукъ заради насъ. (Смѣхъ.)

Г-да народни прѣдставители! По въпроса за автономия на Македония, по този въпросъ повтарямъ да кажа, че азъ стоя на различно мнѣние, даже отъ онова, на което стои правителството сега. Азъ не знамъ мнѣнието на правителството, но отъ онова, което сѣди по неговитѣ органи виждамъ, че правителството е за една автономия на Македония. Ще ми позволите да ви обявя, че съмъ противъ една автономия на Македония, и ще ви кажа туй мнѣние на какви мотиви го основавамъ. Прѣди всичко, азъ никога не бихъ работилъ за една автономия, каквато иска Ризовъ, каквато прѣдполагамъ, че и правителството сподѣля, и каквато всички вие запалени патриоти искате. Най-напрѣдъ съмъ на противното мнѣние затуй, защото не е възможно да стане това. Не е възможно. Какъ е възможно да се даде една автономия на Македония? Трѣбва Турция сама да даде реформи или трѣбва силитѣ, които сѣ подписали Берлинския договоръ, да се заинтересуватъ, или трѣбва трети единъ факторъ, ние българитѣ, да вземемъ съ оружие да наложимъ едни реформи, да дадемъ една автономия. Менѣ ми се струва, че нито първиятъ факторъ, нито вториятъ, нито третиятъ ще бждатъ въ състояние да направятъ тѣзи работи, и не само че не можатъ да ги направятъ, но и не трѣбва. Да видимъ най-напрѣдъ първия факторъ: Турция ще даде ли автономия на Македония? Нѣма. Защото най-напрѣдъ Султанта има традиции: съ ножъ го взехъ, съ ножъ го давамъ, ще каже. Безъ кръвъ не го давамъ! Но независимо отъ традициитѣ, които той има и поради които не иска да даде реформи на Македония, има и други причини основателни. Той нѣма да бжде правъ, ако ги даде, защото въ Македония, ако има българско население 1 милионъ, има 1 1/2 милиона отъ други населения.

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Имайте прѣдъ видъ, че има и турци тукъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Г-нъ Начовъ, една приятелска молба: намѣсто да четешъ полски истории съ неизвѣстни автори, прочети българската география.

Т. Начовъ: Какво искате да кажете?

Д-ръ Н. Генадиевъ: Искамъ да кажа, че болшинството въ Македония сѣдъ българи.

Т. Начовъ: То е относително болшинство.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Абсолютно.

Т. Начовъ: Българитѣ съставляватъ най-голямото население въ Македония, всички други народъ

ности сж по-малко, но всички, вкупомъ събрани, съставляватъ болшинство. (Д-ръ Н. Генадиевъ: Не е вѣрно!) Тѣй е. Българитѣ, като отдѣлно племе, сж най-вече. (Гласове: Оставѣте този въпросъ.) Желаете ли да изкажа своето мнѣние? (Гласове: Желаемъ.) Защото азъ нѣмамъ особенъ интересъ, като не желаете. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Азъ права прѣдложение, да се афишира рѣчта на г. Начова!) Не желая такава слава ораторска, и не я търся, защото я имамъ досега. Който е жаденъ за такава слава, той може да пожелае.

Г-да народни прѣдставители! Въ тѣзи важни и жизнени за нашия народъ въпроси, да се не подиграваме, а да изслушаме различнитѣ мнѣния и вие пакъ държете опѣва, което е най-справедливо споредъ васъ; азъ не ви налагамъ моето мнѣние, но ви казвамъ, да го имате прѣдъ видъ и да не мислите, че азъ тукъ прѣдательствувамъ. Да ме простите. То е мое мнѣние. Ние трѣбва да извадимъ всички възможни мнѣния на свѣта. Казвамъ ви, че не може да стане автономна Македония, защото никой нѣма да я направи: нито Турция, нито Европа, нито ние, българитѣ. Това ще бѣде една лъжа. Да отиде България да наложи едни реформи въ Македония, това значи, да влѣземъ въ конфликтъ съ Турция, да влѣземъ въ война съ Турция, да влѣземъ въ война съ Ромъния, Сърбия и Гърция, а споредъ мнѣнието на нѣкой отъ васъ, понеже Русия не позволява, и съ Русия. А може ли това нѣщо да стане? Какво ще поддържае и проповѣдваме, когато е нѣщо невъзможно. (Единъ отъ крайната лѣвица: Има другъ начинъ, който, може би, Вие не знаете.) Кажете го да го усвоимъ.

Та казвамъ, г-да, прѣди всичко азъ съмъ противъ една автономия въ Македония, защото не може да стане, едно, и, послѣ, азъ намирамъ, че за интереситѣ на България е да не става. (Отъ лѣвицата: А аа! — Д. Петковъ: Защо?) Азъ ще Ви кажа защо. Азъ говоря, разбира се, сепаратно, азъ говоря за интереса на тая страна, въ която живѣя и на която съмъ подданикъ и гражданинъ; вѣнъ отъ прѣдѣлитѣ на тази държава азъ не говоря. И ако излизамъ да говоря като патриотъ, то е отъ друга точка. Да проповѣдваме българизмъ въ Македония, Сърбия, Банатъ или другагдѣ, то е другъ въпросъ. Срѣдството да пропагандираме въ нашата земя е извѣстно — ние даваме субсидия на Екзарха. (Отъ лѣвицата: Не е вѣрно!) Да дадемъ тогазъ, ако не сме дали. (Отъ лѣвицата: То е другъ въпросъ.) Орждието, инструментътъ, посредствомъ който можемъ да развиваме нашата националностъ, е екзархията; затова не можемъ да бѣдемъ противъ екзархията. (Д. Петковъ: Защо е въ интереса на България да нѣма автономия въ Македония?) Азъ ще Ви кажа. (Гласове: Часътъ е 8.) Азъ моля Народното Сѣбрание, ако приема да говоря, да говоря, а ако не, да свърша. (Гласове: Въ понедѣлникъ!) Азъ тогава ще бѣда много краткъ за да свърша,

като направи своето заключение, при всичко че нѣмамъ възможностъ да ви наведа доводи да ви убѣдя. (Ф. Симидовъ: Пояснѣте тази идея, която казахте напоследѣкъ.) Азъ вкратѣцъ ще ви кажа само нѣколко думи — защото днесъ една автономна Македония не само нѣма да бѣде въ полза на българското княжество, но може да бѣде и въ врѣда. (М. Такевъ: Защо?) Ще Ви кажа. Най-напрѣжъ ние тукъ, въ нашата земя, сме рѣдко населени и, благодарение на това размирно положение въ Македония, ние имаме тукъ напливъ отъ македонци въ България. България е въ състояние, вмѣсто 3—4 милиона, да издържа 15 милиона жители; и ако можемъ ги набави отъ съседнитѣ държави, дѣто населението днесъ е увеличено, то е единъ кяръ за България. Докогато Македония се намира въ размирно, революционно състояние, ние ще имаме напливъ въ България. Истина има българи, които се оплакватъ отъ този напливъ на македонци, че имъ взели хлѣба — офицери отъ тѣхъ, владии отъ тѣхъ, чиновници отъ тѣхъ, разбойници отъ тѣхъ, вагабонти отъ тѣхъ. (Голѣмъ смѣхъ.) Азъ не отричамъ, че има харамии, че има разбойници, че има незаслужили, които сж вземали мѣстата и хлѣба въ България, но заедно съ туй трѣбва да приемемъ, че ако има 100 или 200 души негодни елементи, дошли отъ Македония, има 20.000 хора, които сж полезни членове на нашето отечество. (Обаждатъ се: Вѣрно!) Тукъ имаме 20.000 работници, които могатъ да произвеждатъ, могатъ да развиватъ и индустрия, и търговия, и земледѣлие. Тѣ дойдоха и съ сермия, и съ трудъ. Зарадъ тия 200 развалени хора, азъ не мога да отричамъ дохода на 20.000 души и не мога да го считамъ за загуба. И затова, повтарямъ да кажа, че нетърпимото състояние на македонцитѣ прѣди всичко ни принася полза, че населява нашата страна даромъ и я повдига. Независимо отъ туй, ние за Македония не трѣбва да ламтимъ да ѝ се даде автономия, защото има една опасностъ. Мнозина отъ тѣхъ, и прѣдполагамъ тѣхната интелигенция — каквато ще бѣде нашата, когато ще засѣдава въ Цариградъ въ парламента... (Смѣхъ.) Слѣдъ като стане Македония автономна и се изтеглятъ 20.000 души работенъ народъ, независимо отъ това, че ще опустѣемъ, но ще отидатъ тамъ и ще кажатъ: ние сме потомци на Александра Велики, и ще турятъ единъ желѣзенъ кордонъ и нѣма да ти позволятъ и оцетъ да продавашъ. (Смѣхъ.) Какъ сме гарантирани ние, че една автономна Македония ще бѣде рука объ руку съ България въ всичко? Азъ се съмнѣвамъ въ туй и имамъ причина да се съмнѣвамъ. Азъ видѣхъ интелигентни македонци, които се възпитаха на български срѣдства, дойдоха въ България като най-отчаяни българофили, вземаха най-голѣмитѣ длѣжности — инспектори, инженери и пр. Г-нъ Петковъ даже вѣнча едного, Пейчиновски. (Смѣхъ.) Послѣ падна Стамболовиятъ режимъ, Пейчиновски не можа да бѣде инспекторъ, отиде въ Бѣлградъ и стана най-голѣ-

мият сръбски пропагандистъ, отиде въ Македония да работи противъ българитѣ. (П. Драгулевъ: Това не е общо правило, г-нъ Начовъ!) Разбира се, не е общо правило. (А. Страшимировъ: Пейчиновски бѣше езунтски възпитаникъ. Това не е примѣръ.) Искате ли други? Азъ бѣхъ въ Бѣлградъ, когато единъ македонецъ, който е днесъ въ България и занимава видно мѣсто, отиде при Панта Сръбковичъ и му прѣдложи да се подкупи, да отиде въ Македония да проповѣдва сѣрбизмъ. (Гласове: Кой е той?) Вънъ отъ засѣданието може да му кажа името, но тукъ не искамъ да го кажа.

К. Мирски: Трѣбва да го кажете, за да не осѣрбявате всички македонски българи. Болшинството е честно.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Азъ много съжалявамъ, че говорите такива нѣща. Азъ не допускамъ, че има такива, и ако има нѣкой, Вие сте длъжни да го кажете. Но и да е имало такъвъ човѣкъ, въ всички народности ги е имало. И въ Русия има шпиони; единъ офицеръ се намѣри подкупникъ. Съ това, което казвате, хвърляте леке на цѣлтъ народъ!

И има единъ прѣдседателъ, който мълчи!

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Г-нъ Геннадиевъ, нѣмате думата. Вие нѣма да ме учите.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Имамъ думата по такъвъ въпросъ.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Вие имахте думата, изказахте се и Ви слушаха; ще слушате и Вие г. Начова. Разбрахте ли или не?

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Ако бѣхте достоенъ прѣдседателъ и добръ българинъ, нѣмаше да допуснете да се говори това нѣщо.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Той каза, че има изключения, но и Вие сами го прѣдизвиквате.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Той може да бѣде солдариенъ съ Васъ.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Не е истина.

Т. Начовъ: Моля, моля! Азъ ще му направя единъ комплиментъ сега и ще го утѣша. (Смѣхъ.)

Г-да народни прѣдставители! Азъ не искамъ да кажа, че е развалено македонското население, както разбира г. Д-ръ Геннадиевъ — ни най-малко; напротивъ, азъ мога да ви кажа единъ примѣръ за това мое мнѣние. Азъ знамъ, че просвѣщението, патриотизмътъ български е изтекълъ изъ Македония. Азъ допускамъ, че ако дойдемъ единъ денъ ние тукъ, въ България, да се наричаме тракийци и мизийци, македонцитѣ щѣха да се наричатъ българи. Азъ

не искамъ да ги упрекавамъ. Но азъ ви казвамъ заедно съ туй, че прѣди всичко въ цѣлокупна Македония, за която се искатъ реформи, българитѣ като група сж най-много, но всички други групи, ако се съединятъ, ще надминатъ българитѣ тамъ. (Лѣвицата: Не е вѣрно!) Нека да бѣдатъ равно. Е добръ, азъ се страхувамъ, че онѣзи меншества, които прѣодоливатъ въ Македония, ще наддѣлватъ надъ българитѣ и ще кажатъ: ние сме македонци, ние сме потомци на Александра Велики. Не говоря това за чиститѣ българи, за тѣзи българи, които ни научиха на патриотизмъ и които ни дадоха просвѣщение, но азъ говоря за страната изобщо. Па, най-сетнѣ, тая идея се проповѣдва отъ нѣкои македонци или, по-добръ, отъ тѣхнитѣ органи. Азъ допускамъ, че е възможно една автономна Македония да направи сепаратизмъ, и така намѣсто да се приближимъ, да се раздѣлимъ. А това ще бѣде една загуба, една опасностъ за истинскитѣ интереси и за държавата, и за народността.

Независимо отъ туй, азъ мисля, че българинъ не можемъ да считаме македонца, макаръ че македонцитѣ ни додоха просвѣщение; тѣ докато не влѣзатъ въ състава на нашата държава, ние не можемъ да ги броимъ за българи.

К. Мирски: Какъ тѣй? Значи, българитѣ въ Източна-Румелия не бѣха българи!

Г. Кжрджиевъ: Г-нъ Начовъ! Нѣма ли да свършите Вашата рѣчь?

Т. Начовъ: Азъ ще свърша. Азъ ще ви кажа само туй нѣщо. Азъ разбирамъ освобождението на Македония, когато ние ще бѣдемъ въ състояние тукъ да извадимъ ножа си и да я начѣртаемъ въ границитѣ на българската държава. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Ще го направимъ!) Само за истинскитѣ и прави интереси на българския народъ — кой както ще да мисли — азъ мисля тѣй: да я завладѣемъ и послѣ да пристѣпимъ по-нататкъ. А това не е далечъ; това ще бѣде по-скоро, ако остане туй положение да сѣществува въ Турция. Защото азъ видѣхъ нѣкои емигранти македонци, нѣкои революционери въ Цариградъ и ги питахъ въ врѣме на революцията: какъ дойдохте въ Цариградъ? И тѣ ми обясниха много просто: „Въ Македония има една анархия; кой кого бие не се знае. Имашъ ли 10 бѣли меджидиета да подкупишъ турскитѣ чиновници, всичко може да стане.“

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Г-нъ прѣдседателю! Намирате ли за нужно сега да се намѣсите?

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Искайте думата и ще Ви я дамъ!

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Вие, Вие! Чувате ли какво се говори?

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Чувамъ! Искайте думата.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Не го разбирамъ, кажете!

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Азъ Ви дадохъ думата. Станѣте послѣ и отговорѣте!

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Въпросътъ е да се не до-
пуца да се говорятъ такива нѣща, г-нъ прѣдсе-
дателю и бившъ редакторъ на сръбско-български
вѣстникъ! Какво сж казвали революционеритѣ, тукъ
не се говори!

Т. Начовъ: Защо?

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Прави
Ви забѣлѣжка, г-нъ Геннадиевъ!

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Ще ми бжде приятно да
ми направите 100 забѣлѣжки!

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Нѣмате
думата.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Направѣте ми още една
бѣлѣжка! Ще ми бжде драго по този въпросъ да

ми направите бѣлѣжка! Срамота е това, което се
говори тукъ!

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Прави
Ви още една бѣлѣжка.

Т. Начовъ: Моля ви се. Азъ ще свърша. Азъ
ще свърша, като ви кажа само туй, че револю-
ционното и анархическо състояние на турската им-
перия ще бжде за врѣда на Турция. (Гласове:
Прието, прието! — Нѣкои отъ дѣсницата ржко-
плѣскатъ.)

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Часътъ е 8.
Моля ви се, г-да, още една минута, да наредимъ
дневния редъ.

Имамъ да съобща, че сж се получили запитвания:
отъ г. Такева 2 и отъ г. Юрданъ Теодоровъ 2.
Дневниятъ редъ остава сжщиятъ за понеделникъ,
когато ще се прочетатъ и запитванията.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 7 ч. и 50 м. вечерта.)

Прѣседателъ: **Д. Цанковъ.**

Подпрѣседатели: { **Д. К. Поповъ.**
А. Франгя.

Секретаръ: **П. Ковачевъ.**

Началникъ на Стенографическото бюро: **Т. Гълѣбовъ.**